

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ

Основателъ: † Антонъ Борлаковъ

Редакторъ: Цв. Петковъ

ГОД. XX

СОФИЯ

КНИГА II

ТАЗИ КНИЖКА СЪДЪРЖА:

	Стр.
1. Най-важното въ училищния животъ — Ил. Енчевъ	49
2. Първитъ грижи на учителя — Ив. Великовъ — Севлиево	51
3. Домашниятъ кжтъ — Огнище на българския народностенъ духъ	55
4. Великиятъ светогорецъ гледа — Евдокия Обрешкова	59
5. Първиятъ день въ детската градина — Л. Ракитинъ	64
6. Въмѣсто училищенъ дневникъ — Нѣкжде въ Македония — Илия Кръстевъ	65
7. Първи работи по смѣтане и четене съ първацитъ и вторацитъ — Йорданъ Стояновъ	67
8. Пѣтни бележки и впечатления отъ Македония — Бистра Андреева Цвѣткова	71
9. Оттукъ-оттамъ — М. Христовъ и П. Д. Тимневски	78
10. Критично отнасяне къмъ традиционната образователна работа — Цв. Петковъ	82
11. Въ часъ по пѣние — Константинъ Зидаровъ	89
12. Книжнина	91
13. Опити за ученици	94

По причини независящи отъ редакцията, книжка II закъснѣ. Въ бждеще списанието ще излиза редовно.

Одобрено отъ М. н. просвѣта за училищнитъ библиотеки съ наредба № 9925 отъ 11 априлъ 1921 година и за народнитъ читалища съ заповѣдь № 2664 отъ 19 августъ 1931 год.

Като навлиза въ своята 20-годишнина, сп. „Педагогическа практика“, ще продължава да работи за развоя и организацията на цѣлокупното ни основно училище — за детската градина толкова, колкото и за първоначалното училище и прогимназията, безъ да отминава и най-труднитъ задачи на тѣзи училищни степени. Списанието ще застъпва следнитъ по-важни страни отъ живота на цѣлокупното основно образование:

1. Психология и педагогия на предучилищната възраст съ огледъ на работата въ детската градина, първоначалното училище и прогимназията.

2. Програма, организация и методи на образованието въ детската градина, първоначалното училище и прогимназията.

3. Организацията на отдѣлението и класа съ огледъ на психологията на ученицитъ и задачитъ на основното училище.

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ

ОСНОВАТЕЛЪ; † АНТОНЪ БОРЛАКОВЪ. РЕДАКТОРЪ: ЦВ. ПЕТКОВЪ.

Ил. Енчевъ

НАЙ-ВАЖНОТО ВЪ УЧИЛИЩНИЯ ЖИВОТЪ.

1. „Колкото пжти заговоря съ колеги по педагогични въпроси, особено когато става дума за това, какво трѣбва да бжде отношението на учителя къмъ своитѣ ученици, толкова пжти съмъ си спомнялъ за Вашитѣ отношения къмъ насъ. Дълбоко се е врѣзалъ въ съзнанието ми единъ случай, когато бѣхъ хванатъ отъ Васъ подъ ржка, за да ме питате, дали съмъ дешифрирълъ запискитѣ... Това бѣше единствениятъ случай на зачитане учениковата ми личностъ“.

2. „Една Ваша ученичка, която е запазила толкова хубави спомени за Васъ, и която истински Ви цени като учителъ и човѣкъ. Никога не ще забравя Вашиятъ милъ изразъ на лицето и Вашитѣ добри отношения къмъ насъ. Истински сте ме радвали въ Вашитѣ часове.“

Ето, така пишатъ на своя бившъ учителъ единъ учителъ и една учителка.

Като четете човѣкъ такива нѣща, на какви мисли могатъ да го наведатъ тѣ? Първо, че това сж много важни факти изъ училищния животъ. И въ двата случая се подчертава отношението на учителя къмъ ученицитѣ. И се вижда какво неизгладимо впечатление е останало въ душичѣ, че нищо не е въ състояние да го заличи. Нѣщо повече: би казалъ човѣкъ, че това единствено остава като споменъ, скжпа придобивка. Не може да бжде иначе, защото онова, което е най-сжществено, което е сърдцевината при изграждане на личността на ученика, въ което изграждане участвува учителътъ, не е толкова въ това, съ какъвъ учебенъ материалъ хранимъ душата, а какъ помагаме ние за раждането на самата личностъ, съ нейното самосъзнание за достойнство и самооценностъ. Целта на училището е не да създава математици, историци, географи, химици, архитекти, инженери и пр., — а личности, които непремѣнно трѣбва да иматъ самосъзнание за своята ценностъ, преди всичко като човѣци, като нравствени личности.

Въ всичката наша работа, като учители, има една много интимна страна, въ която, бихъ казалъ, се извършва едно особено тайнство, когато душичѣ сж въ отношение на скачени сждове и

токът на преливане отъ душа въ душа става по силата на единъ неизмѣненъ и вѣченъ законъ на душевно изравняване на малки съ възрастни. И маловъзрастниятъ трѣбва всѣки моментъ да усѣща, че става голѣмъ. И когато ние ударимъ точно по тази струна да пречупимъ това усѣщане на уголѣмяване, правимъ най-голѣмо противодействие, което винаги наранява люто душата. А колкото повече въ нашитѣ отношения ние постѣпваме така, че увеличаваме самосъзнанието (не чувство) за уголѣмяване на личността, т. е., както го наричатъ, освобождаване отъ „чувство“ на малоценностъ и развиване на чувство на самоценностъ, толкова ние сме въ допиръ съ ученицитѣ си.

Не се ли получи токътъ на нажежаване на душитѣ и ученикътъ не усѣща какъ расте предъ собственитѣ си очи, нѣма образователенъ процесъ, а има едно механично тѣпкане на чуждо вещество въ душитѣ. Само едно нѣщо, известно на всички, може да стори това: обичѣта къмъ децата. Само чрезъ обичѣта може да се даде изразъ на действително зачитане личността на ученика, а изобщо и на човѣка. Другъ начинъ нѣма. Има нѣща въ училищния животъ, които не зависятъ никакъ отъ волята на учителя. Но има нѣща, които зависятъ напълно отъ неговата воля — всѣкога и при всички условия. Отъ последнитѣ е обичѣта на учителя къмъ децата. Никаква сила въ свѣта не може да попрѣчи на учителя да обича децата.

Човѣчеството не страда отъ липса на знания, а страда отъ лоши отношения на робство и незачитане между отдѣлнитѣ единици и народи. Великата целъ е да научимъ хората на добри отношения.

Безъ установяване на правилно отношение при всѣки моментъ на допири съ ученицитѣ, не може да се върши никаква учебна работа, която да е отъ действителна полза. А правилно отношение за пълно и естествено съвпадение въ стремежитѣ и нуждитѣ на образовател и образуемъ, което се подчинява на психическия законъ за образователното явление, може да се създаде само при наличностъ на любовъ; тя е която създава връзката между душитѣ. Безъ нея нѣма радостъ, нѣма щастие въ училищния животъ. Тя е, която живѣе презъ цѣлъ животъ и е неизтощимъ изворъ на скѣпи спомени за училищния животъ. Тя е, която ще накара всѣки при спомена за училище да каже: „Щастливъ съмъ, че еди кой (коя) си ми бѣше учителъ (учителка).“ Тя е, която ще накара всѣки отъ насъ, излѣзълъ вече отъ училището, при една равномѣтка за своя жизненъ пѣтъ да каже, както даровитиятъ руски писателъ (вече покойникъ) Василий Петровичъ Мазуринъ: „Щастливъ съмъ, че съмъ билъ учителъ.“

Въ всѣка училищна работа трѣбва да има единъ минимумъ отъ радостъ. А това е възможно, когато тя се извършва въ „въздуха“ на любовта ни къмъ децата. И не само въ училището, но и навсѣкѣде тя — любовта — е онази духовна необходимостъ, както слънцето е необходимо за всичко живо. И тази обичъ се носи и се излъчва отъ душата не по нѣкакъвъ необикновенъ, чудодееенъ начинъ, а много просто: чрезъ усмивката, чистата, непринудена усмивка,

която милва, която е отражение на едно действително обичливо състояние на душата.

Щастливо е училището, въ което нѣма намръщени учители. Тамъ е постоянно слънце! И въ най-тежки моменти на конфликтъ съ ученицитѣ нѣма по-силенъ аргументъ отъ усмивката, защото нѣма власт по-силна отъ властѣта на обичѣта. Нѣма и истински учителевъ авторитетъ безъ обичѣта, чиято грѣйка ученицитѣ винаги и навсѣкжде усѣщатъ.

Великата реформа въ нашето училище ще дойде, когато въ него огрѣе слънцето на учителевата усмивка.

И тази реформа зависи напълно отъ волята на учителя.

Ив. Великовъ — Севлиево.

ПЪРВИТЪ ГРИЖИ НА УЧИТЕЛЯ.

Новата учебна година посрѣщаме съ още по-голѣмо безпокойство, отколкото миналата година, защото утрешниятъ день никакъ не е сигуренъ. Стопанската криза продължава да души широкитѣ народни маси. Почти цѣлиятъ свѣтъ е въ война. Тѣ сж завладѣли умоветѣ на човѣчеството. Мисълѣта за послѣдствията отъ това голѣмо зло не дава възможностъ на училищнитѣ дейци да се задълбочатъ въ проблемитѣ на общата педагогика, дидактиката и методиката и да начертаятъ по-подробенъ планъ на своята образователна работа.

Мнозина казватъ: при това положение, излишни сж напжвания за по-добра училищна практика. Ще вървимъ по отжпкания пжтъ — ще запишемъ ученицитѣ, ще направимъ прегледъ на ученото презъ миналата учебна година и следъ това ще започнемъ да преподаваме новия материалъ.

Ние не сподѣляме това несъстоятелно мнение. Макаръ атмосферата да е задушна и условията неблагоприятни за планомѣрна образователна работа и за вдълбочаване въ методическитѣ въпроси, които допринасятъ за душевното развитие на подрастващитѣ поколения, учителитѣ трѣбва да напрегнатъ силитѣ си и да направятъ всичко, както за осмисляване на всѣкидневната си работа, така и за даване възможностъ на ученицитѣ да работятъ за образованието си леко и съ радость.

Изхождайки отъ това наше становище, ние ще посочимъ какви трѣбва да бждатъ първитѣ грижи на учителя въ началото на учебната година.

Който се е вдълбочавалъ въ мислитѣ, изложенията и практиката на виднитѣ педагози, психолози и методици отъ далечното минало до днесъ, е схваналъ, че главната имъ грижа е била да намѣрятъ срѣдства, щото учебната материя да привлича и интересува учещитѣ се, отъ една страна, и имъ създадатъ условия за дейно участие въ учебната работа, отъ друга.

Всѣки учителъ знае, че душевното състояние на ученицитѣ въ началото на учебната година е особено. Престояли 2—3 месеца

вън от училището (на полето, на улицата, дневен детски дом и други), едни от тях (първаците) не познават училищния живот, а другите сж се отчуждили от него и забравили много от ученото презъ предшествувашата учебна година. Тъ още живятъ съ наблюдаваното и преживяното презъ лътото и презъ близките дни. Наложителенъ дългъ на учителя е да ги постави така презъ първите училищни дни, че тъ не принудено да се предадатъ на работа и да обикнатъ училището.

Нма нужда да доказваме, че това не може да се постигне нито съ незабавното поставяне на учениците на чинове и задържането имъ въ стаята, нито съ еднообразното и досадно преговаряне на учебния материалъ.

Опитите и изводите на много съвременни психолози, педагози и методици показватъ, че учениците, дошли въ училището въ началото на учебната година, обикватъ училището, реда и работата въ него, проявяватъ интересъ, ставатъ самодейни и активни само тогава, когато учителятъ си служи съ най-естественния и най-природосъобразния начинъ на работа и въздействие върху тяхъ. А този начинъ на работа и въздействие се изразява въ беседи върху преживяванията и наблюденията на учениците презъ лътото, въ излети, нови наблюдения, преживявания и въ използуването имъ за непринудени упражнения, беседи, съчинения и други обхващащи материала, изучаванъ презъ изтеклата учебна година. Това важно обстоятелство трѣбва да се има предвидъ отъ учителите въ всички видове народни училища. Най-много, обаче, трѣбва да го спазватъ учителите въ първоначалните училища, тъй като учениците още не сж свикнали да се вдълбочаватъ въ себе си, да мислятъ отвлчено и да проявяватъ интересъ къмъ сухи и безжизнени въпроси.

Застанали на гледището, че не бива да започваме първата учебна работа съ препитвания върху миналия материалъ въ учебната стая, а съ беседи върху преживяното и наблюдаваното и съ излети, налага ни се да посочимъ конкретно, какъ трѣбва да започваме новата учебна година въ първоначалното училище.

Първата ни грижа къмъ новопостъпващите деца — първаците — трѣбва да бже да ги предразположимъ така, че тъ да се почувствуватъ въ собствена срѣда. Това ще постигнемъ, като ги подведемъ да предадатъ свободно преживялиците си презъ близкото минало, виденото отъ тяхъ, което имъ е направило най-силно впечатление, да попътятъ и др. Съ този начинъ на постъпване се постига и друга целъ — непринудено се изучава душевното богатство на децата.

Сжщевременно водимъ децата на кжси разходки изъ селището и изъ околността му. Тукъ тъ наблюдаватъ, възхищаватъ се отъ всичко, което имъ прави особено впечатление и се изказватъ свободно. Отъ всичко това се създава богатъ материалъ за сочни говорни упражнения, за пѣне, за рисуване, моделиране и други и се подготвятъ условия за навлизане въ програмния материалъ.

По сжщия естественъ пътъ трѣбва да заработимъ и съ до-

шлитъ въ училището втораци, третаци и четвъртаци. И въ тѣзи отдѣления, на първо мѣсто, трѣбва да използваме наблюдаваното и преживѣното отъ децата презъ ваканцията, а следъ това да започнемъ системни наблюдения изъ околността на селището и въ него. Въ второ отдѣление излетитъ и разходкитъ сж по-дълги. Въ връзка съ наблюденията въ работилницитъ, занаятчийскитъ дюкяни, кооперациитъ, колониалнитъ магазини и др. (въ града или селото) и съ работата на земеделцитъ, лозаритъ, градинаритъ и др. (на полето). Трѣбва да се водятъ беседи и да се подчертаватъ особенитъ положения, които обхващатъ материала по предметно учение, смѣтане, четене, пѣние и други, преминатъ въ първо отдѣление. Следъ това въ учебната стая се провѣрява, доколко ученицитъ сж запомнили ваблюдаваното и преживѣното. После се водятъ беседи и въ тѣхъ се вплитатъ статийки и стихотворения, учени въ първо отдѣление, съставятъ се задачи, рисуватъ се подходящи предмети, картинки и др., пѣятъ се пѣсни, съставятъ се колективни разказчета и т. н. Работата по преговарянето се води така, че центърътъ е излетътъ и добититъ отъ него наблюдения и преживявания. По него се построява беседата и се вплитатъ материалитъ, изучавани предната година (въ първо отдѣление).

Въ трето и четвърто отдѣление пакъ трѣбва да се постъпва по сжщия начинъ. Разликата трѣбва да се състои въ следното: Учителътъ предварително подбира нѣколко обекта за наблюдаване. Тѣзи обекти трѣбва така да се подредятъ, че да обхващатъ последователно материята, която е изучавана въ предшествувашето отдѣление. При единъ обектъ центърътъ на наблюдението ще бжде околната природа и растенията въ нея. При други тежестта ще пада върху работитъ, занаятитъ, взаимоотношенията на хората въ селището. При трети ще се насочи вниманието на ученицитъ къмъ старинитъ и преданията за тѣхъ. Въ връзка съ правенитъ излети и наблюдения на всѣки обектъ, ученицитъ сами си поставятъ задачи, взематъ си бележки въ системнитъ тетрадки и после въ учебната стая се води подробна беседа и се вплитатъ материали по четене, природознание, родинознание, история, рисуване, пѣние и др. Сжщиятъ излетъ и наблюдения се използватъ за написване разказче или за диктовка.

Изобщо, цѣлиятъ преговоръ трѣбва да се гради върху наблюденията. Голѣмъ недостатъкъ ще съдържа първата ни учебна работа, ако отъ всичко, което интересува и спира погледа на децата презъ м. септемврий — лозя, гори, кукурузи, овощни и зеленчукови градини — не съградимъ едно живо обучение за презъ месеца.

Какъвъ възторгъ извиква въ детскитъ души и какво ценно духовно богатство имъ създава непринуденото наблюдение на една есенна картина въ гората. Заоблачено е. Студентъ вѣтъръ подухва. Той вдига прахове и подкарва рано окапали листа. Пойни птички не пѣятъ. Изрѣдко сойка крѣска или врани на групи прехвъркатъ. При беседата върху тази картина ученицитъ започватъ, по свой починъ, да декламиратъ стихотворения за есента и дружно изпѣватъ учената презъ миналата есенъ пѣсничка:

„Топло лѣто презъ морето
Отлетя далечъ,
Хладна есенъ съ тжжна пѣсенъ
Е предъ нази вечъ“ и пр.

Следъ преговора иде грижата за разработването на новия материалъ. Учителътъ трѣбва да подреди този материалъ така и да подбере такива срѣдства, че децата да го усвояватъ леко и да се получатъ най-добри резултати.

Тази работа ще се извършва успѣшно, ако учителътъ съумѣе да подреди и разпредѣли материала по всички учебни предмети, съгласно изискванията на психологията и методиката. Той не трѣбва да забравя педагогическото правило, че само тогава могатъ да се добиватъ трайни резултати отъ учебната работа, когато знанията и сръчноститѣ на разнитѣ учебни предмети се подредятъ, свържатъ и обединятъ така, че да се създаде единство въ детското съзнание. Това единство има голѣмо педагогическо и практическо значение. Вниманието на ученицитѣ се концентрира върху изучаванитѣ сродни обекти. Това обстоятелство имъ помага да вникватъ по-добре въ особеноститѣ имъ и да добиятъ ясни познания за тѣхъ.

Отъ друга страна, това единство създава у ученицитѣ непринуденъ интересъ къмъ обектитѣ. Този интересъ и желанието на децата да упознаятъ и изучатъ добре тѣзи обекти, улесняватъ учителя при обработването на материала. Напр., около темата „Родно мѣсто“ (село или градъ), по предметно учение въ второ отдѣление ще се групиратъ: „Наше село“ или „Родна кжща“ (по четене); „Хубаво е нашето село“ (разказче по писане); „Родна кжща“ (по пѣние); „Нашата кжща“ (по рисуване); „Нашата кжща и двора ѝ“ (по моделиране); „Какво си купихме за дома“ (по смѣтане); „Какво работимъ у дома“ (говорни упражнения).

Наредъ съ сродството на материала, който ще групира около централни теми, учителътъ трѣбва да има предвидъ още две нѣща, сезонитѣ, презъ които ще разработва известенъ материалъ и естествената връзка. Всѣки обектъ трѣбва да се разработва презъ сезона, когато той живѣе, расте или се търси. Отъ друга страна, не бива да се допуска механическо свързване, защото така нито се буди интересъ, нито се добиватъ резултати.

Най-после, учителътъ трѣбва да подбере учебенъ предметъ, който да служи за обединяващъ вжзелъ на сроднитѣ материали. Досегашнитѣ опити сж доказали, че предметно учение въ I и II отдѣление, родинознание — въ трето и отечествознание — въ четвърто отдѣление могатъ да бждатъ центрове, около които доста сполучливо се групира материала по всички учебни предмети въ съответното отдѣление.

Ржководейки се отъ посоченитѣ начала, учителътъ ще изготви едно издържано въ дидактично отношение разпредѣление на учебния материалъ по всички учебни предмети въ отдѣлението си. Това разпредѣление ще е годишно и месечно, защото е държана смѣтка за сезонитѣ и важнитѣ моменти, презъ които е най-полезно и удобно да се разработва известенъ материалъ.

И така, учителят никога не трябва да забравя, че първият и най-положителният му грижи, при започването на учебната година, са да дири начини и средства за опрѣсняване на работата си и за развиване силите на учениците си, както при преговарянето, така и при разработването на новия материалъ. Следва ли пътя, който ние посочихме, учебната работа ще бѣде потикъ, животъ, действие и ще доставя радостъ на децата. Радостта и доволството, което децата ще изпитватъ отъ това, че сами сѣ измислили и построили задачите си, сами сѣ си спомнили по-рано учени четива, стихотворения, мѣста и пр. е незапамѣтимъ тласъкъ за по-нататъшни стремежи къмъ издигане и напредъкъ. При този начинъ на работа, училището ще стане огнище на живи лѣчи, които ще озаряватъ питомците му, ще бѣде изворъ за духовно издигане и напредъкъ — създателъ на дѣлови личности.

М. Г. Кирякова — Русе.

ДОМАШНИЯТЪ КЖТЪ — ОГНИЩЕ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОДНОСТЕНЪ ДУХЪ.

Месецъ мартъ. Въ учебната стая слънцето прави свѣтли петна по чиноветъ, играе по децата. Стаята става по-приветлива и децата се усмихватъ.

Говоримъ за нѣщо много важно: кое упазва Българския народъ отъ изчезване презъ вѣковното робство.

Нѣкой почука на вратата. Излѣзохъ. Предъ мене стояха жена и нейното момиченце. По пъстрата носия и по говора разбрахъ, че сѣ едни отъ многото македонци, които напуснаха домоветъ си и идваха въ свободна България. (Това бѣше година преди освобождението на Македония. Малката бѣше ученичка и майка ѝ идваше да я запише въ училище).

Азъ веднага съобразихъ, че тѣ, облѣчени въ своята оригинална и хубава носия, ще оживятъ особено много моя часъ. Животътъ минаваше край учебната стая и азъ му разтворихъ вратата. Моите ученици посрѣщнаха гостите съ възторгъ. Единъ моментъ никой не говорѣше. После рукна порой отъ въпроси:

— Защо сѣ дошли?

— Отъ кой градъ идватъ, какъ живѣятъ българите тамъ?

Македонката говорѣше на своето наречие. Децата изпитваха възторгъ, че я разбиратъ. Сега тѣ искаха да знаятъ всичко, за което бѣха учили и го научаваха, не отъ книгата, а отъ една истинска македонка.

— Какъ не се посърбиха? — пита Милка.

— Моята майка е българка, български говори и азъ се знамъ българка.

— Гледайте колко черно има въ тѣхните шевизи! — забелязва Надка. То е изразъ на тегло.

— Има ли български училища въ вашето село?

— Има сръбско и учителката е сръбкиня.

— Може ли момиченцето да ни изпѣе нѣщо на сръбски ?

И малкото македонче запѣ сръбска пѣсень, въ която се възпѣваше Крали Марко.

— И тѣ пѣятъ за Крали Марко !

— Сърбитѣ казватъ, че той е тѣхенъ — обясни македонката.

— Какъ тѣхенъ ? — скочиха нѣколко деца, нали той си е нашъ ?

Въ очитѣ на малкитѣ родолюбци бликаше обида и гнѣвъ.

— Тѣ изживяватъ това, което нашитѣ дѣди сж изживѣли нѣкога — свързва днешния урокъ Пенка съ сждбата на дветѣ македонки.

— И за македонцитѣ ще дойдатъ скоро свѣтли дни, — про-рокува Николай.

Следъ мигъ, ние пѣхме македонския химнъ. Майката и дѣщерята стояха полуусмихнати, смаяни и въ своята носия, приличаха на две символични статуи. Децата пѣха съ искреши очи, тѣ изразяваха вѣра и толкова смѣлость !

— О, госпожа, да си ги рисуваме за споменъ !

— Да си ги рисуваме въ домашния кжтъ, тамъ, край огнището.

— Добре, помислете спокойно какво да рисуваме !

Главитѣ се наведоха и нѣкои нетърпеливци, следъ мигъ, протѣгаха ржце.

— Госпожа, да си направимъ български кжтъ, ей така, не да го рисуваме ! — предложи Маргарита.

Когато звънецътъ удари, моитѣ деца имаха вече идея да си направятъ български домашенъ кжтъ.

Азъ изпратихъ македонкитѣ съ чувство на благодарность, защото тѣ вдъхновиха моитѣ ученици за творческо обучение.

Дойдоха часове на трудъ и увлѣчение.

Отначало, нашата идея бѣ въ мисълта ни. Доста трѣбваше да разискваме, да чертаемъ, да рисуваме, да търсимъ и пресмѣтаме. Съставихме общъ планъ, който постепенно се разшири. Изпълнението на този планъ даде възможность детето да се прояви, като същество, което съ радость мисли и твори.

Работата се разпредѣли на групи. Така момчетата се заеха да изрѣжатъ отъ дъски огнището, да го боядисатъ. Тѣ трѣбваше да изработятъ софричка, малки трикраки столчета, менджерчета и пр. Особено интересна бѣше работата на момчетата. Тѣ трѣбваше да приготвятъ старата баба, внучетата, момитѣ.

— Азъ ще изработя мома въ русенска носия — реши Мимето.

— Азъ искамъ да изработя добруджанка.

— Азъ пъкъ ще облѣка куклата си като македонка.

Направихме кройки. Момичетата ушиха отъ американъ тѣлото на куклитѣ си, напълниха ги съ дървени стѣрготини, оцвѣтиха ги.

Идваше костюмътъ. Решихме да го приготвимъ отъ съвсемъ сжщитѣ материали, отъ които сж направени селскитѣ носии.

Колко допадаше това на момчетата ! Всички търсѣха, откриваха, работѣха и се радваха.

Решихме да посетимъ оригиналния „народенъ кжтъ“ на една госпожа отъ града.

Една ученичка донесе детско македонско костюмче. То бѣше много интересно! Състоеше се отъ жълти шалвари, сърмено елече и сърмена шапчица. Това оригинално костюмче даде поводъ да говоримъ върху влиянието, което петвѣковното робство бѣше оказало върху нашия народъ. Едно дете се зае да проучи повече по този въпросъ. Следъ нѣколко дни, то ни разказа интересни нѣща: въ много селища старитѣ жени сж ходили съ шалвари, говорили сж турски, че и ние употребяваме толкова много турски думи.

Дарчето облѣче своя манекенъ въ жълти шалвари, сърмено елече и малка шапчица съ флуторки.

Когато момчетата и момичетата свършиха възложенитѣ имъ задачи, дойде нареждането на самия кжтъ.

Въ дъното на учебната стая, направихме подиумъ, върху който започна нареждането. Заведе се непринуденъ, свободенъ разговоръ, въ който децата, като голѣми, казваха своитѣ мнѣния, радваха се, и въ процеса на това творчество, долавяха дълбоки истини.

Наредихме камината. Закачихме на верига малко медено котле, а подъ него сложихме тънки пръчици.

— Огънятъ трѣбваше да пламне!

— Съ батерия и червена крушка!

Бързо съобрази́хъ всичко необходимо. Пресмѣтнахъ, колко пари ще имъ трѣбватъ и събрахъ „волни помощи“.

Следъ единъ часъ, „инсталацията“ бѣше готова и огънятъ „пламна“.

На поличката сложиха глинени чиниики. Мендерчетата застлахме съ шарени черги. На пода наредихме софрѣчка и малки трикраки столчета.

— Да сложимъ огледало, украсено съ копринена кърпа!

— Икона, икона да сложимъ, тѣ сж били много набожни!

— И кандилце да запалимъ!

— Ето, тукъ да закачимъ котлитѣ! — надпреварваха се децата.

Малкитѣ ученици одухотвори́ха своя кжтъ. Всѣки манекенъ бѣше символъ на една отъ онѣзи сили, които запази́ха българския народъ.

— Моята булка Василица плете чорапъ. Има си и малко бебче. То спи на краката ѝ. И плете, и люлѣ рожбата си.

Синеоката мома, съ шопска носия, бѣше първа пѣвица.

Една отъ ученикитѣ имаше много хубавъ гласъ и знаеше стари народни пѣсни. Децата поискаха да попѣе. Тя запѣ, а ученицитѣ, унесени въ онова далечно минало, слушаха. Старата пѣсень, съ своята бавна и тжжна мелодия, приобщи малкитѣ съ миналото.

Синеоката мома е отъ нѣкогашнитѣ пѣвици. Говорихме за старитѣ народни пѣсни, защо сж тжжни и пр;

Миналото даде поводъ да говоримъ за сегашното и бждещето. Нѣкои деца се задължиха да научатъ кои сж днешнитѣ наши голѣми музиканти. Тѣ черпѣха сведения отъ родители, познати, радиото и отъ пресата. Стана дума за Мазаровъ, Петъръ Райчевъ, слѣпиятъ компонистъ проф. Петко Стайновъ и пр.

А бждещето — възложихме надежда на нашата малка пѣвица.

Една от куклитъ шиеше. Тя бѣше символъ на едни отъ първитъ художници. Децата виждаха художеството на миналото, отражено въ краскитъ на сѣдветъ, въ начина на наредбата и пр.

Разбира се, сега дойде интереса и къмъ днешното художество и искусство. Говорихме за нашитъ съвременни, прочути художници, гледахме картини отъ тѣхъ и пр.

Наредихме изложба отъ рисункитъ на нашитъ първи художници въ отдѣлението ни.

Центъръ на всичко бѣше милата, бѣлокоса баба Рада. Тя предѣше и разказваше приказки за чудни герои, за славни царе.

Огънятъ хвърляше червена свѣтлина върху лицето на баба — символъ на българската народна приказка. Звучната българска речъ се лѣеше отъ устата ѝ и милваше душитъ.

— Тя е една отъ първитъ български поети.

— Ето какъ сж създавани първитъ български народни приказки, — каза Недето и после се зае да говори за тѣхъ.

На Николай възложихме да говори за днешнитъ наши писатели. (Разбира се, всичко това ставаше въ рамкитъ на детскитъ възможности).

Наредихме портретитъ на по-виднитъ наши поети и писатели, украсихме ги съ декоративни растения и цвѣта и така изразихме почитъта си къмъ тѣхъ.

Въ хубави рамчици, украсени съ винетки, подредихме най-добритъ свободни съчинения на деца отъ отдѣлението. Това бѣше утрото на близкото бждеще.

— Госпожа, вижте какъ прехласнато слушатъ малкитъ внучета своята баба.

— А какво ли сж мислили малкитъ, когато бабата е раправяла приказки?

— О, тѣ сж искали да станатъ сжщо като героитъ.

— Тѣ сж мислили да се борятъ съ страшния двуглавъ змей, който е потискалъ царството имъ, а това сж били турци и гърци, — откри находчивата Милка.

— Тѣ сж пожелавали свободенъ, радостенъ животъ.

— Когато сж пораствали, тѣ сж ставали Раковски, Ботевъ, Левски и пр.

— Госпожа, това е майката на Ботевъ, Левски — българската майка. Тя имъ е внушила да бждатъ герои и да се жертвуватъ за родината.

Горе надъ кжта наредихме образитъ на малкитъ внучета, израстли вече, дали живота си за свѣтитъ народностни идеали.

Когато съпоставихме минало и сегашно, децата разбираха, че настоящето е рожба на миналото и бждещето зависи отъ сегашното.

— Колкото по-добре възпитани и умни хора има единъ народъ, толкова по-хубавъ е животътъ му, — заключи веднѣжъ малкъ умникъ.

Това даде поводъ да търсимъ всичко ценно, което има въ българитъ. После съпоставихме нашия народъ съ другитъ народи. Четохме изъ книгата на Ст. Чилингировъ „Какво е далъ българина на другитъ народи“. Записахме си нѣкои по-важни нѣща. Това

особено много събуди народностното самочувствие у малките родолюбци.

Разбира се, не пропуснахме да изтъкнем и някои недостатъци на нашия народъ. Говорихме и за „Бай Ганя“ на Алеко Константиновъ.

Единъ пролѣтенъ день, децата пожелаха да наредимъ кжтъ — отражение на радостенъ моментъ изъ селския животъ. Новъ проектъ, нови задачи за разрешение.

Следъ нѣколко дни на радостенъ трудъ, въ лѣвия жгълъ на стаята шуртѣше бистро изворче. Всичко бѣ покрито съ мѣхъ, цвѣтя и зеленина. Край извора наредихме момитѣ съ котли и шарени стомни.

— Нека една мома да бере цвѣтя, — обади се Пенка, — нали тѣ много обичатъ цвѣтя?

— Друга пѣкъ да си потопи краката въ вадичката.

По-далече стоеше пастиръ и свирѣше на кавалъ.

Този кжтъ ни даде материалъ да съчиняваме, да пѣемъ народни пѣсни, да рисуваме картини, изразяващи волния селски животъ.

Въ следващитѣ часове изработихме релефа на нашата родина.

Учебната ни стая постепенно се промѣни. Всѣка стена бѣше отражение на детското творчество, което въ различни форми, изясняваше една обща идея — нашата родина.

Въ центъра на всичко бѣше домашниятъ кжтъ. Детскитѣ ржце го редѣха съ умение и любовъ. Тѣ създадоха, възкресиха единъ моментъ отъ миналото, който отразяваше голѣмата любовъ къмъ труда у нашия народъ, неговото родолюбие, нравитѣ, обичаитѣ, радоститѣ и скърбитѣ, вѣрата му и пр.

Тоя кжтъ изясняваше хубавото, гранитното, вѣчното въ българския народностенъ духъ.

„Отъ сърдцето на баба Рада блика силата на българския народъ“ — е изразъ отъ едно детско съчинение.

Децата се приобщаваха къмъ селското, народното, разбираха го и го обикваха.

Въ часове на радостно увлѣчение и задълбочение, тѣ преживяваха миналото, изясняваха си сегашното и прозираха бъдещето.

Евдокия Обрѣшкова

ВЕЛИКИЯТЪ СВЕТОГОРЕЦЪ ГЛЕДА

Въ потайния срѣднощенъ часъ въздишка странна се отрони. Кое сърдце въздиша? Отъ скръбъ или отъ радостъ? Надигна се величествена сѣнка. Коя е тя? Кжде отива?

Загърнатъ въ тежко расо, великъ монахъ, откъснатъ близу два вѣка отъ свидна родина, копнѣлъ близу два вѣка, да види своя родъ и родната земя, воденъ отъ непобедимъ, могъщъ копнежъ, вдъхновенъ отъ свята, велика любовъ, напуска царството на сѣнкитѣ, върви изъ нови, непознати нему друмища,...

Нѣкога, преди два вѣка, той обходи много български друмища, посети всички атонски манастири, проникна и въ Сърбия и Австрия... Единъ великъ друмникъ.

И ето го сега — той идва, той се връща въ своята родина. Той иска да „види“. Той ще види, всичко ще види. Нощъ на сбъдновенето.

Нѣкога той писа: „Богъ повече обича проститѣ и незлобиви орочи и овчари, и най първо тѣхъ е обикналъ и прославилъ на земята“. И той се отправя да споходи най-напредъ своитѣ „орочи и копачи и прости занаятчи“.

Лекъ вѣтрецъ поклаща класоветѣ по нивитѣ. Тиха пѣсень отлита нагоре и замира въ сребърната мрежа на луната. Край нивитѣ друмникътъ върви и милва съ ржка тежкитѣ класове.

— Бжди благословенъ, златенъ плодъ на моята родна земя!

Класоветѣ се леко покланятъ и му шепнатъ:

— Добре дошелъ при насъ. Добре дошелъ!

Леко е на душата на друмника. Сякашъ ей сега ще литне, ще се понесе надъ просторното българско царство... Той спира предъ едно село, заспало дълбокъ сънь.

— Я вижъ, какви хубави варосани кжщи! Ами черквата? И тя — нова и хубава! Каква е тази голѣма, бѣла сграда край черквата?

Сѣнката приближава, наднича. Лунната свѣтлина влиза на едри снопове презъ широкитѣ прозорци въ просторна стая. Въздухътъ се раздвижва... И, съ очитѣ на своето пламенно сърдие, великиятъ светогорецъ вижда: на чиновове седятъ деца, чистичко облѣчени, предъ тѣхъ до масата стои млада жена, държи въ ржцетѣ си книга и чете, децата слушатъ съ внимание.

— Милитѣ деца — учатъ се да говорятъ на български езикъ, и отъ своя родъ не се срамуватъ, и сж весели, доволни!

Въздухътъ наново се раздвижва... Сега на чиноветѣ седятъ по-голѣми деца — момчета и момичета — съ сериозни лица слушатъ. Учителътъ е застаналъ предъ тѣхъ, разказва:

— И отъ цѣлия славянски родъ най-славни сж били българитѣ: първи тѣ се нарекли царе, първи тѣ сж имали патриархъ, първи тѣ се покрѣстили, най-много земи тѣ сж завладѣли.

— Тѣзи слова... не съмъ ли ги чувалъ другъ пжтъ?... То сж моитѣ слова, моитѣ!... Азъ самъ ги казахъ нѣкога... азъ ги писахъ... Сега младитѣ българчета учатъ, знаятъ, какво славно минало сме имали, гордѣятъ се съ него...

— Благодаря Ти, господи! Моятъ трудъ не е билъ напразденъ. Семето е дало плодъ

Ликува душата на светогореца. Издига той ржка за благословъ и бързо отминава: той трѣбва още много нѣща да види, всичко да види.

Надниква въ една кжща, въ втора, въ трета. Хората спятъ. На нѣкои лицата сж спокойни, а на други изглеждатъ загрижени.

— Защо? Не сж ли щастливи? Нали сж свободни? Какви грижи иматъ?

На края на селото свѣти едно прозорче. Друмникътъ се

вглеждл вжтре. На низки столчета седятъ млади мъже, съ пламнали лица и разговарятъ.

— Добре. Добруджа, Македония, Тракия сж вече свободни.

— Свободни сж най-сетне, слава Богу! Но сж разорени. Тръбва да помогнемъ на нашитѣ братя тамъ, да се съвзематъ.

— Ще работимъ двойно повече — да има и за тѣхъ и за насъ.

Възторженъ викъ звънва въ тишината на нощта. Друмникътъ ликува.

— Свободни! Добруджа, Тракия, Македония... цѣлата българска земя е свободна! Хвала на Тебе, Господи! Има ли нѣщо по-свято отъ свободата на родната земя? И тази свобода грѣ сеганадъ скжпата българска земя!

Друмникътъ се кръсти, прави благодарственъ поклонъ и съ челото си допира скжпата българска земя...

Близу до селото грамадна постройка е простнала тежка снага край нивитѣ. До нея стърчи високъ коминъ. Край постройката, попжтя се проточили нѣкакви дълги желѣзни линии...

Ето, нѣщо пухти — огромно чудовище съ огнени очи, съ страшно дълга опашка, бѣга по желѣзнитѣ линии, профучава край друмника и съ вой и трѣсъкъ изчезва въ тъмнината... Той видѣ освѣтлени прозорци и задъ тѣхъ хора, много хора. Тѣ сякашъ пѣха. До него долетѣха възторжени думи: „Мила рѣдино, ти си земенъ рай... И сладки звуци се носятъ още изъ въздуха.

— Отминаха. Огромниятъ змей отнесе хората. Кога ги е погълналъ? На кжде ги носи?... Не е вече простъ моятъ народъ: напредналъ е..., Славниятъ мой народъ! Нѣкога го учихъ и заклинахъ да се просвѣщава... Благодаря ти, Господи. Изпълнилъ си съкровено желание на моето сърдце!... Да бързамъ по-нататкъ, да видя всичко, погледътъ ми всичко да обхване, сърдцето ми да се нарадва.

И той се носи по чудно равния бѣлъ друмъ. И спира въ захласъ:

— Какви сж тѣзи хиляди трепкащи свѣтлинки въ полето предъ менъ? Эзедитѣ ли сж слѣзли отъ небето да си починатъ тукъ, долу, весело да се разговарятъ? Чкай... Това полѣ... Не го ли познавамъ? Не съмъ ли бродилъ нѣкога изъ него? Софийското поле! А тамъ, гдето блещукатъ свѣтлинки, тамъ трѣбва да е...

Той приближава. Предъ него се изправятъ високи здания, отъ дветѣ страни на широки, прави улици, залѣни въ свѣтлина. Свѣтло и радостно е въ душата на великия друмникъ.

— Кой е, Господи, този новъ, голѣмъ и свѣтълъ градъ? Престолниятъ?... Нѣкога тукъ имаше малки кжщици, край тѣхъ минаваха криви, тѣсни улички...

Движи се той по широка улица. Стига до единъ площадъ.

— Какъвъ е този величественъ конникъ, застаналъ съ коня си неподвижно всрѣдъ площада? Надгробникъ — досѣща се той, и чете на каменната плоча надписъ: „Царю Освободителю признателна България“.

— Кой е този благословенъ отъ Бога царъ, който е освобо-

дилъ свидната българска земя отъ черно робство?..

А... навърно е дошелъ царътъ отъ северната, московската земя, царътъ на братята-славяни. Не казахъ ли нѣкога? Азъ знаехъ: московцитѣ не ще ни оставятъ да загинемъ... Благодаря ти, царю, за твоего свето дѣло!

Друмникътъ-приближава, изкачва нѣколко стъпала, прекръства се благоговѣйно, цѣлува камъка и слиза на площада.

Въ мигъ въздухътъ се раздвижва. Чудни видения минаватъ предъ очарования взоръ на друмника.

Дочува се музика, възторжена, игрива. Минаватъ ученици: малки деца, после по-гслѣми, накрай — млади момци и девойки, съ червени шапки на глава. Тѣ пѣятъ пѣсни за братята Кирила и Методия и носятъ тѣхнитѣ образи, укичени съ цвѣтя. Гледа друмникътъ, умиление пълни душата му.

— Хубави, добри български деца, вие носите образитѣ на светитѣ български апостоли и се гордѣте съ тѣхъ, защото знаете, че тѣ дадоха на българитѣ азбуката, славянскитѣ книги и светото кръщение. Гордѣйте се! И радвайте се, че сте свободни, работете за доброто и славата на България! Вървете бодро напредъ и все напредъ!

Друмникътъ ги благославя. Видението изчезва.

Не се насищатъ очитѣ на родолюбца. Той иска още да гледа. И, ето, вижда: задава се тържествено шествие отъ възрастни хора, облѣчени въ широки, черни, червени и сини мантии. Крачката имъ е отмѣрена, тежка, челото високо, погледътъ задълбоченъ. Друмникътъ схваща веднага — това сж учени мъже, навѣрно учени отъ цѣлъ свѣтъ, дошли на гости на българскитѣ книжовници. Тръгва и друмникътъ съ тѣхъ... Стигатъ до грамадно здание, съ висока стълба, която подхваща отъ улицата. На зданието горе блести надписъ: „Университетъ св. Климентъ Охридски“. Тържественото шествие изкачва високата стълба, влиза въ зданието. Вжтрѣ — друга стълба — красива и празднична... Какво вижда? Отлѣво на стълбата... единъ монахъ... Та това е... неговиятъ образъ, съставенъ отъ многоцвѣтна мозаика! Отдѣсно пъкъ — образътъ на св. Климента, достойния ученикъ на светитѣ братя, Кирила и Методия. А ето и тѣхниятъ величественъ образъ горе, насреща. На тѣхъ отдѣсно — царъ Борисъ, а отлѣво — царъ Симеонъ... Влизатъ въ просторна зала. Нѣкакъвъ хоръ пѣе хвалебни пѣсни. А после ученитъ мъже говорятъ... Жадно ги слуша светогорецътъ и гордо изправя глава. Где сж сега неговитѣ атонски братя — да видятъ и чуятъ, какъ се тачи българскиятъ родъ, българската история и наука?

Отдава се великиятъ светогорецъ на размисълъ и спомня си, какво е писалъ преди близу два вѣка:

„Искашъ ли да узнаешъ извършенитѣ и извършващитѣ се нѣща въ всички царства на тоя свѣтъ и да употребишъ това знание за умна наслада и полза на себе си и на другитѣ — чети историята! Искашъ ли да видишъ, като въ театъръ, свѣтовната игра, промѣната и погубването на великитѣ царства и царе и непостоянното имъ благополучие... — чети историята... Дивни сж Бо-

житиѣ сѣдбини и неизследима е бездната на неговитѣ съвети за управлението на свѣта и за промисъла, съ който управлява, раздава, промѣня, пренася, и, когато иска, погубва и пакъ насажда царствата на тоя свѣтъ. Струва ни се понѣкога, като че Той не се е грижилъ за насъ, като че ни е оставилъ въ пълна забрава, но не е така... Азъ премного обикнахъ своя български родъ и отечество и много трудъ употребихъ да събирамъ отъ разни книги и най-сетне събрахъ деянията на българския родъ за ваша полза и похвала..."

Но и това видение изчезва. Друмникътъ е пакъ на улицата. Върви и спира предъ величествена черква. Съ изкуството на сѣнкитѣ той влиза въ заключената черква и вижда и разпознава всичко въ мрака.

— Господи, какъвъ прекрасенъ храмъ сж ти съградили! А тѣзи картини — чудни, великолепни!.. Нѣкога... въ манастиритѣ атонски рисуваха царе и ктитори... тѣ бѣха хубави... но тѣзи образи тукъ!..

Атонскиятъ монахъ колѣнчи, победенъ.

— Господи, много радостни вълнения преживѣхъ тази нощъ, и много се възгърдѣ душата ми... Прости, Господи, и върни ми смиренieto... Горещо Ти се моля: бжди милостивъ, Боже, запази благополучието на българския народъ и никога не го лишавай отъ правда и справедливостъ, редъ и законность, спокойствие, редъ и свобода.

Напуща друмникътъ храма и пакъ на широката улица идва... И пакъ се въздухътъ раздвижва — ново видение изпълва съ нова радостъ душата на родолюбца.

... Въ въздуха се разнася музика, приближава, звучи победоносно. Следъ музикантитѣ бодро крѣчатъ напети войници...

— Навѣрно, това е праздникъ на българската войска. Тѣзи храбри войници... тѣ пазятъ свободата на българския народъ... тѣ защищаватъ родната страна отъ враговетѣ... печелятъ победи — за прослава на българския родъ, — шепне смаяниятъ друмникъ.

Войниците пѣятъ и съ пѣснитѣ си разправятъ за безбройнитѣ подвизи на българския войникъ. Когато минаватъ предъ своитѣ владѣтели, гърмогласно викатъ: „ура!“

— Славна, славна бѣлгааска войска, бжди благословена!

Друмникътъ бърза: той трѣбва скоро вече да се прибере въ царството на сѣнкитѣ. Нѣма повече време да гледа. Но и това, което видѣ презъ тази нощъ, е много и тѣй хубаво!.. Нима въ тази хубава страна нѣма страдания и грижи, въздишки и сълзи? О, сигурно има! Но той не ги видѣ, не чу и въздишкитѣ. Той не видѣ и радостнитѣ сълзи и сияещитѣ лица на братята, надъ които току-що е изгрѣло слънцето на свободата. Не чу тѣхнитѣ благодарствени молитви, тѣхнитѣ възторжени пѣсни... Той мина презъ села и градове, навести бедни и богати, учени и прости... Видѣ нѣкои люде, духовно слѣпи, както бѣха слѣпи, когато самъ той ги учеше, но не се наскърби, защото видѣ, че българскиятъ народъ има добри духовни водачи, които го насочватъ къмъ свѣтли бѣднини...

Доволенъ е друмникътъ, щастливъ. Душата му пѣе хвалебна

пѣсенъ. Той бърза да се прибере...

— Кой е този манастиръ, скритъ въ вѣковна борова гора?... Аха, познавамъ го — Рилската света обителъ. Едничкиятъ свидетелъ на българската слава. И тъй добре запазенъ!

Великиятъ светогорецъ отдалечъ се покланя смирено на светитѣ нетленни мощи на свети Ивана Рилски. После колѣннички всрѣдъ вѣковнитѣ рилски борове и отправя погледъ на горе:

— Благодаря Ти, Господи, задето чу горещата молба на моето сърдце и ми позволи да дсйда и видя родната земя. Благодаря Ти, че си я запазилъ цѣлостна... Не смогнахъ въ една нощъ да обходя цѣлата българска земя. Но Ти си милостивъ, Ти бдишъ надъ цѣлия български родъ. Запази неговата свобода, неговото благополучие! Той е чулъ моитѣ завети и много нѣщо е научилъ и създалъ. Благодаря Ти, Боже! И моля Те: благослови и закрилай скжпата българска земя!

После се навежда, цѣлува родната земя и изчезва...

Бсроветѣ псклашатъ върхсве и пѣятъ молитвена пѣсенъ...

Изъ простора се носи далечното ехо на нѣкога мълвени слова:
„Ти, българине, знай своя родъ и языкъ!“

Л. Ракитинъ

ПЪРВИЯТЪ ДЕНЪ ВЪ ДЕТСКАТА ГРАДИНА.

Първиятъ день въ училище, това е тема, на която може да се говори много. Искамъ да хвърля само бѣгълъ погледъ специално за първия день въ детската градина — градина, въ която живитѣ цвѣта сж децата. Градина, за която градинарътъ трѣбва да положи голѣми грижи за да цвѣтятъ всички цвѣта. Поради изключителни причини, започването на занятията въ училищата закѣснѣ, но желанието на децата за смѣтка на това се увеличи. Затворени вжщи, изолирани отъ другарчета — децата се отегчиха, затова първия день тази година се очакваше и посрѣщна съ по-голѣма радостъ както отъ по-голѣмитѣ ученици, така и отъ малкитѣ — децата отъ детската градина.

Очакваниятъ день дойде! Училищата сж изпълнени отъ деца и родители. Деньтъ когато малкото дете за пръвъ пжтъ ще прекрачи прага на училищната сграда, когато за пръвъ пжтъ ще се отдѣли отъ грижитѣ на майката и бжде повѣрено на учителката. Това е голѣмо събитие въ живота на детето. Това е единъ празникъ, който ще се помни цѣлъ животъ. Та има ли нѣкой който да не си спомня първиятъ учебенъ день? Съ какъвъ трепетъ малкия ученикъ очаква, часътъ въ който ще бжде заведенъ въ у-ще. Какъ ще бжде тамъ, какво ще бжде, каква ще е учителката? Това сж въпроси, на които ще трѣбва да се отговори.

Малкитѣ сърдца се вълнуватъ и трепкатъ отъ единъ необяснимъ страхъ примѣсенъ съ любопитство. Всичко е ново, обстановката, учителката, другарчетата.

Тукъ, на поста си е учителката, усмихната, приветлива съ ра-

достъ посреща гостенчетата и ги завежда до столчетата. Тя се е погрижила да направи така, че първият ден да остави най-хубави и трайни впечатления.

Вазитѣ сж пълни съ цвѣтя, маситѣ съ албумчета, отъ куклената кѣща надничатъ нѣколко кукли, хубавитѣ картини по стенитѣ придаватъ на стаята домашенъ характеръ тъй, че децата да не се чувствуватъ съвсемъ откъснати отъ кѣщи. Детскиятъ погледъ се плъзга отъ предметъ на предметъ. То иска всичко да види, да пипне и нека се оставятъ децата спокойно да разглеждатъ всичко. Очичкитѣ сж отправени къмъ учителката, очакватъ отъ нея най-малкия жестъ да чуютъ какво ще имъ каже.

Тѣ сж жадни да научатъ нови и хубави пѣснички, приказки и игрички. И ето ги: чисти, спретнати, нѣкои срамежливо пристѣпватъ като теглятъ майкитѣ съ едната си рѣка; други, по-смѣли, отиватъ сами и сѣдатъ на столчетата. Не сж изключени и плачове. Случва се понѣкое дете да се разплаче и не иска да се отдѣли отъ майка си. Не е лесно учителката да се справя съ такива проблеми, но съ търпение детето бърже свиква и се приспособява къмъ околната срѣда. Упознаването става бърже и децата свикватъ едно съ друго. Да се запознаятъ това е и първиятъ имъ разговоръ: какъ се казватъ? кѣде живѣятъ? какво стихотворение знаятъ отъ кѣщи? А приказка кой ще ни рѣзправи, или нѣкоя пѣсничка? А какви игрички сж играли до сега? И първиятъ денъ минава неусѣтно, но съ много радости и веселие.

Добре ще е първиятъ денъ да бѣде едно мило тържество и за майкитѣ. Нека напустнатъ домашната си работа и отдѣлятъ нѣколко часа за своето дете, та заедно съ учителката да направятъ този денъ паметенъ въ живота му.

Илия Кръстевъ.

ВМѢСТО УЧИЛИЩЕНЪ ДНЕВНИКЪ.

(Нѣкѣде въ Македония)

1. октомврий 1941. год.

Първиятъ училищенъ денъ. Първиятъ досегъ съ децата. Първи впечатления и за мене и за тѣхъ. Решително начало!

Присѣтствуватъ 28 редовни ученици отъ I и II отдѣление. Има и 4—5 малки любопитни доброволци. Приятни личица, съ малки изключения чистички. Будни, съ светнали очички. Свободни. Цвѣнаха още първия часъ. Дошли на училище съ раздаденитѣ имъ презъ лѣтото буквари да учатъ, а не да играятъ. Показахъ имъ хубавитѣ книжки и картинки отъ едно детско списание, съ пожелание да се научатъ да четатъ и го взематъ за себе си. Хареса имъ картинката „О, сладка мамо“. Издекламирахъ имъ стихотворението „Мамо, моя майчице“...

Втория часъ имъ пѣхъ „Расли тикви“ и други пѣсни. Открихъ талантиливи пѣвци въ I отдѣление. Чухъ народни пѣсни:

„Заженилъ се Петъръ воевода“, „Постой, моме, почакай“, „Пустни ми лельо“, „Велико, моме“ и др. Пѣятъ ги великолепно. Отидоха си видимо много доволни. И азъ съмъ доволенъ отъ малкитъ си ученици-македончета.

2. октомврий.

Втория день присѣтствуватъ 23 ученика отъ I отдѣление отъ 27 подлежащи и 5 отъ II отдѣление отъ 6 подлежащи. Пакъ нѣколко любопитни доброволчета. Отъ III и IV отдѣления още не дойдоха нито да се запишатъ нито да посещаватъ. Защо ли?

Първия часъ заучихме правилно произнасяне имената си. — „Азъ се казвамъ Никола Настевъ“ и пр. Както и изрази: — „Азъ съмъ ученикъ отъ I отдѣление“.

Втория часъ заучавахме стихотворението „Мамо, моя майчице“.

Третия часъ броихме до 10, 20 и 100. Само едно дете не знае да брой никакъ. Всички знаятъ до 10. Повечето знаятъ до 20. А Славка Стойкова отъ I отдѣление — до 100.

Следъ обѣдъ излѣзохме на разходка. Замолихъ ги да ме запознаятъ съ имената на мѣстноститѣ. Какви чудни имена! Тукъ не се е вмѣкнало сръбското влияние, въпрѣки отчаянитѣ имъ опити. Поискахъ да ми разкажатъ легенди, исторически и бойни спомени — свързани съ мѣстата. Чухъ интересни нѣща. Тѣзи малки деца, които смѣтахъ за неучи и чужди на българщината, ми разказаха интересни бойни събития, които имъ били предадени отъ родителитѣ. Нѣмамъ възможность да провѣря, за сега, истинността на тия геройски подвизи. Пъкъ и не е нужно. За менъ е важно друго: тѣ показватъ нажда е била насочена българската душа отъ този край и кое е поддържало буденъ българския духъ. Този излетъ ни сближи. Ние станавме приятели. Азъ не бързахъ да предавамъ. Въ първитѣ дни не ми трѣбва наука. Не за нея ни чакатъ тѣзи измжчени деца. Полагахъ всички усилия да ги развържа и сблжа съ мене, защото за тѣхъ не бѣхъ само учителъ, а нѣщо по-голѣмо и по-важно: въ моето лице тѣ виждаха образа на свободна България, за която скрито имъ е говорено отъ бащи и майки. Азъ разтваряхъ душата си и имъ поднасяхъ любовъ и гордостъ. Тѣ ги приемаха и ми отговаряха съ сжщото. И мисля, че съмъ на правъ пѣтъ. Нека спечеля сърдцата и душитѣ имъ, това ще улесни по-нататъшната ми учебна работа.

Вечеръта, по липса на свещеникъ, наредихъ удрянето на камбаната — известие за утрешния официаленъ празникъ. По-малкитѣ деца сж все още около училището, макаръ че е късно. Четвъртацитѣ ме избѣгватъ. Срамуватъ се отъ изкълчения си езикъ, който е придобитъ чрезъ насилия отъ сърбитѣ.

3. октомврий.

Събраха се въ училище 30 редовни ученика и 5—6 доброволчета. Родители и селяни не дойдоха, иматъ още много полска

работа — вършитба и бране царевица едновременно, сщо и оране и сѣне зимнини.

Запознахъ децата съ ликоветѣ на Н. В. Царя и Царското семейство. Говорихъ имъ на детски езикъ за Възшествието на Н. В. Царь Борисъ III. Раздадохъ значки, около 60, безплатно, ще ги платя отъ джебъ. Пѣхъ имъ химна на Н. В. Царя и др. пѣсни. Така празнувахме. Празникътъ даде поводъ на по-голѣмитѣ да се сближатъ съ мене. Но все още мълчатъ, за да не сгрѣшатъ съ нѣкоя дума. А малкитѣ пискатъ свободно, чисто и оглушително. Чрезъ тѣхъ азъ забравямъ, че тукъ е минала чужда властъ.

4. октомврий.

И днесъ училището бѣше посетено отъ 30 ученика. Премѣстихме се въ ново училище — Жандармерийския участъкъ. Преобърнахме сръбскитѣ полицейски участъци на български училища! най-голѣмата разлика между робството и свободата. Да бжде благословено началото на свободата!

Първия часъ заучихме молитвата „Дѣдо Господи, прости ме...“

Втория часъ упражнихме стихотворението „Мамо, моя майчице“. Знаяха го почти всички. Драматизирахме приказкитѣ. Това развърза и най-стѣснителнитѣ. Нѣма по-добра възможность отъ тази за овладяване езика.

Третия часъ пѣхме нова пѣсень „Скачатъ играятъ...“ Пѣхме и други народни пѣсни, часътъ се обърна въ забава, всички пѣха, а нѣкои и свирѣха съ уста по своему. — Училищна свобода! Тя е вече съ насъ. И следъ свободата на тия многострадални българи, училищната, възпитателната свобода е най-важната, мисля си азъ и съ тия мисли приключихъ първата училищна седмица.

Утре е недѣля, празникъ е, но за мене и за тия деца, тия 4—5 дни бѣха, каточели все праздници...

Изъ практиката за практиката

Йорданъ Стояновъ.

ПЪРВИ РАБОТИ ПО СМѢТАНЕ И ЧЕТЕНЕ СЪ ПЪРВАЦИТѢ И ВТОРАЦИТѢ.

Тази учебна година е доста скжсена. Много родители, особено на първацитѣ, уплашени за децата си, сж ги занимавали по малко и вжщи. Други деца, благодарение на свои проявени интереси сж научили доста нѣщо по четене и смѣтане. Това не се отнася само до първацитѣ презъ настоящата учебна година. Една учителка отъ детска градина разказва, че много нейни деца я молятъ да имъ разреши да си четатъ книжки. А едно дете се приближава до нея съ книжка и я моли да му каже: „Коя е тая буква, защото мама и татко нищо не ми показватъ, пѣкъ научили и слушанията да мълчи. Но ти, госпожице, си добра, и ще ми кажешъ.“ Това явление на предучилищно ограмотяване съвсемъ не е така

рѣдко и трѣбва да се проучи, за да се наложи въ първо отделение по-друга практика. Тази учебна година и азъ имамъ първаца. Още въ първитѣ дни установихъ, че отъ 50 ученика 22 вече знаятъ да четатъ. Какво да правя? Да се престоря, че не зная това и да уча по четене всички ученици на едно и сѣщо нѣщо, е лесно за учителя, но е крайно осѣдително отъ гледище интереситѣ на ученицитѣ и обучението. За да не изнасилвамъ еднитѣ и не задържамъ другитѣ, раздѣлихъ ги на две. На подготвениитѣ дадохъ букварчета, а съ другитѣ захванахъ подготвителни упражнения. Отдѣлението ми се превърна на слѣто. Малко странно, но много полезно. Това е единствениятъ пѣтъ къмъ активно обучение. По тоя начинъ, въ отдѣлението се слагатъ добри основи на активна дисциплина.

Почти сѣщото направихъ и по смѣтане. Най-напредъ броихме. Сетне написахъ на черната дѣска числата (до петъ) разбъркано:

1 3 5 2 4

Предварително бѣхъ поржчалъ на ученицитѣ да си донесатъ торбички съ царевични или бобени зърна. Поржчахъ имъ да нарежатъ на чина си подредъ по толкова зърна, колкото е числото. Започнаха работата. Азъ заставахъ до черната дѣска и наблюдавахъ какъ работятъ. Почти всички ученици наредиха зрънцата безъ грѣшка. Но нѣкои свършиха много рано. Веднага нарисувахъ единъ листъ и надъ него написахъ цифрата 3. Обяснихъ имъ, че това число показва, колко пѣти да нарисуватъ и щрихуватъ листа. До него нарисувахъ другъ — по-малкъ и надъ него написахъ числото 5. По тоя начинъ, часътъ мина въ работа. Накрай игра. Излизатъ двама. Единиятъ се обръща гърбомъ къмъ дѣската. На другия посочвамъ, кое да е число и му поржчвамъ да удари толкова пѣти съ юмрукъ въ масата. Първиятъ слуша, брои, казва колко сж ударитѣ и посочва числото. Който сгрѣши се смѣта за изгорѣлъ. Който не познае числата, не удари толкова пѣти, или не може да намѣри съответното на ударитѣ число, макаръ че ги е преброилъ вѣрно, отдѣлямъ, за да провѣря на що се дължи това. Презъ цѣлото време отдѣлението наблюдава. Сжщата игра въ редене на зрънца разширявамъ и съ по-горнитѣ числа. Цифритѣ, които се знаятъ отъ почти всички, деца приемамъ като учени и поржчвамъ да ги моделирватъ, а сетне и пишатъ. Така пестя ценното учебно време за действителнитѣ нужди на ученицитѣ. Играта съ зрънцата може великолепно да замѣсти писането на точки въ кутийки. Въ тая ранна възраст първакътъ още не е овладѣлъ молива и развързалъ ржката си, следователно, не бива да възлагаме на писането такива сериозни задачи. Най-добре е за целитѣ на писането да си послужимъ съ свободното рисуване и щриховката. Първото отъ тѣхъ е много важно отъ образователно гледище, защото задоволява нуждата на детето отъ изразъ (всички знаемъ, че детето отъ предучилищната възраст много обича да рисува, безъ да се стѣснява, че рисунката му е неясна, „грозна“ и пр.). При свободното рисуване ржката се подготвя най-добре за целитѣ на писането. Сжщото се постига и съ щриховката, т. е. нарисуваме

контурно листă, домати, моркови и пр. и поржчвамъ на първацитѣ да ги запълнятъ съ моливъ. Провѣрете, какъ държи молива всѣки първакъ! Провѣрете го и какъ пише! Много отъ тѣхъ премѣстятъ върху дѣсната си ржка тежестта на цѣлото тѣло. Други, по-напреднали, седятъ, сравнително правилно, но при писане движатъ ржката си отъ лакътя и налѣгатъ молива толкова много, че писането се отбелязва презъ нѣколко листа. Много, а може би и всички ученици, държатъ показалеца почти перпендикулярно на молива, като го стискатъ съ голѣма сила. Всичко това показва, че първакътъ не е подготвенъ за нуждитѣ на писането, следователно, не бива да се иска отъ него да пише, докато не се подготви. Тази подготовка ще получимъ най-добре чрезъ свободното рисуване и шриховката. Наблюдавайте първацитѣ при запълване рисункитѣ съ моливъ. Вие ще останете учудени отъ бързото овладяване на молива. При свободното рисуване, рисувайте и вие на черната дѣска и искайте отъ ученицитѣ да даватъ грамотностъ. Това писане трѣбва да се дава „случайно“ и въ никой случай не бива да стрѣска децата. Впрочемъ, стремението къмъ „хубаво“ рисуване е вложенъ у тѣхъ и тѣ го проявяватъ. Остава само да го използваме правилно. Трѣбва да се прави разлика между изискването презъ това време и по-послешното — въ по-горнитѣ отдѣления. Намъ то е нужно, за да подготвимъ ученика да наблюдава и предава вѣрно буквитѣ и цифритѣ. Не бива да изпадаме въ крайности, т. е. не бива по рисуване да не търсимъ никаква грамотностъ, за да не се нарушела вътрешната нужда отъ изразъ, а въ часъ по писане и четене да го насочваме къмъ най-системни наблюдения върху образа на буквитѣ и цифритѣ и върху тѣхното писмено предаване. И тъй, вѣрното наблюдение, точното предаване и правото на свободенъ изразъ трѣбва да бждатъ еднакво спазени.

При запознаване съ буквитѣ и цифритѣ, служете си най-напредъ съ пластелинъ, препоръчвамъ и следната игра, която за първитѣ часове е много полезна. Написвамъ на черната дѣска, да речемъ, цифрата на числото две. Написвамъ я голѣма около 30 см. и съ двойни линии.

— Излѣзъ, Олге. Дай си показалчето. Обиколи съ прѣстъ, между дветѣ линии, цифрата. И внимавай, какъ ще движишъ прѣста, защото после ще я обиколишъ съ затворени очи.

Олга разглежда буквата. Туря прѣста си въ началото, движи го, спира се, обмисля и продължава. Свършва.

— Готова ли си, Олге?

— Да.

— Сложи си прѣста въ началото! Затвори очитѣ и почвай! Другитѣ да внимаватъ. Щомъ Олга сбърка, т. е. щомъ излѣзе прѣстътъ ѝ вѣнъ отъ линиитѣ, вие ѝ извикайте, за да спре.

Не ще и дума, че още на първата извивка Олга излѣзе вѣнъ отъ линиитѣ.

— Стой! — извикаха ученицитѣ.

Олга отвори очи, видѣ грѣшката си и се сви отъ срамъ.

— Нѣма нищо, — успокоихъ я азъ, — помжчи се надолу да не сгрѣшишъ.

Съ още поправки, Олга извърши упражнението задоволително. Обясних ѝ, че всички ще сбъркатъ. Но не се признава за голѣма грѣшка, когато отклонението е малко. Стремежътъ да не сбъркатъ ги потиква къмъ по-добра наблюдателностъ. Много отъ тѣхъ правятъ сами опити съ прѣстъ върху чина. Играта трѣбва да протече весело до край. Тя трѣбва да потиква ученицитъ къмъ наблюдение и вѣрно предаване, но въ никой случай не бива да ги стрѣска. Упражненията съ първитъ букви и цифри протичатъ по-бавно, постепенно се ускоряватъ и извършватъ съ лекота, докато станатъ съвсемъ излишни (къмъ края на буквара).

Нѣколко бележки върху обучението въ второ отдѣление.

У много колеги съществува убеждението, че обучението въ второ отдѣление е най-леко. Тая година като че ли минава въ почивка за учителя. Това мнение е погрѣшно. Въ второ отдѣление предстоятъ за разрешение много важни проблеми. И отъ тѣхното правилно разрешение, зависи успѣха на ученика за нѣколко години. Обучението въ по-горнитъ отдѣления върви леко и съ успѣхъ само за ученици, които сж овладѣли техниката на четенето. Кжде трѣбва да се добие четивната сръчностъ? Въ второ отдѣление. Обучението по четене въ първо отдѣление трѣбва да завърши съ пълното овладяване на душата. Това значи, че ученикътъ като свърши отдѣлението не бива въ никой случай да срича, а да прочита думитъ подъ единъ волевъ импулсъ. Изключение следва да се допусне само до по-дълги и рѣдкосрѣщащи се думи. Въ второ отдѣление ученикътъ трѣбва да овладѣе изречението. Тъкмо тази задача е най-важната при обучението въ второ отдѣление. Тя не може и не бива да бжде премѣствана нито за първо, нито за трето отдѣление. За първо отдѣление би било много рано, а за трето — много късно. Не ще и дума, че ще се намѣрятъ и първаци, които даватъ такъвъ резултатъ. Това сж, обаче, единични случаи, които не бива да се взематъ за ржководно начало. Единични случаи (на бавноразвиващи се) могатъ да встѣпятъ въ трето отдѣление безъ да сж постигнали пълното овладяване на изречението. Нека, обаче, да се знае, че и едното и другото явление сж изключение отъ правилото. И тѣй, въпрѣки скжсената година, ние трѣбва да се стремимъ съ всички сили, вторакътъ да овладѣе изречението, за да бжде подготвенъ за обучението въ по-горнитъ отдѣления.

Сжществува голѣма опасностъ да пилѣемъ много време при умственото събиране и изваждане. Много колеги поддържатъ осждителна практика. Въ учебницитъ сж дадени образци за решение на изходнитъ задачи.

Примѣръ: $40 \text{ лв.} + 20 \text{ лв.} = ?$

$40 = 4 \text{ десетици}$

$20 = 2 \text{ десетици}$

$4 + 2 = 6 \text{ десетици}$

$6 \text{ десетици} = 60 \text{ единици}$

и тѣй, $40 \text{ лв.} + 20 \text{ лв.} = 60 \text{ лв.}$

Когато по тоя път се решава само изходната задача, нищо по-хубаво от това. На ученика се онагледява пътят, по който става решението. Бедата започва оттукъ. Има колеги, които продължават да решават по същия начинъ и всички други задачи. Умственото събиране се изучава въ началото на учебната година. Ученикътъ има още слаба техника по писане, пише бавно. Горната подредба захваща 6 реда. За колко време ще подреди ученикътъ задачата? Не превръщаме ли часътъ по смѣтане въ часъ по писане? Умѣ ли ученикътъ да даде самостоятелно такава подредба? Могатъ да се поставятъ още такива въпроси. Важното е, че на ученика отнемаме много сили и време за несъществени и вредни нѣща. А това време трѣбва да му бѣде дадено за други, по-важни образователни дейности. Нека всички колеги усвоятъ разумната практика, да се решаватъ задачите практически и умствено, каквито въ сжщностъ сж, т. е. да се пише само първия редъ, а всичко останало се мисли. Дългата подредба да се запази само за изходната задача. По тоя начинъ ще се спести ценно учебно време, което да се използва за по-съществени образователни цели, свързани съ обучението въ второ отдѣление.

Бистра Андреева Цвѣткова.

ПЪТНИ БЕЛЕЖКИ И ВПЕЧАТЛЕНИЯ ОТЪ МАКЕДОНИЯ.

Изгрѣ щастливата звезда на българския народъ. Сбжднаха се свѣтлитѣ мечти и идеали, спотвзени 22 години въ нараненосърдце. Сбжднаха се пророчествата на поетитѣ, изразени въ дивнитѣ пѣсни, които тѣ изпѣха за скжпата родина. България, свободна и обединена, ще живѣе и пребжде въ вѣковетѣ. Следъ освобождението на поробенитѣ земи, М. Н. П. взе хубавия починъ да изпрати малки групи ученици отъ стара България въ освободенитѣ земи, за да разнесатъ надъ доскоро поробенитѣ полета българската пѣсенъ, хубавия български езикъ.

На насъ, нѣкои отъ възпитаницитѣ на първа девич. гимназия, се удаде хубавъ случай да посетимъ дивната Македония, класическата българска земя. Цѣлъ месецъ сърдцата нетърпеливо трептятъ въ очакване, очитѣ се пълнятъ съ блѣсъкъ при мисълта, че на най-свѣтлия български празникъ — Св. св. Кирилъ и Методий ще бждемъ тамъ, всрѣдъ житнитѣ долини на Вардара, до водитѣ на Охрида синь. И ето, мечтата става действителность. Въ ранна слънчева утринъ, съ веселъ смѣхъ и радостни закачки потегляме съ голѣми коли отъ престолния градъ. „Сбогомъ, сбогомъ на всички, ще ви донесемъ приветъ отъ мъченическа Македония, пѣсъкъ отъ Охридското езеро, цвѣтя отъ пелагонийскитѣ полета!“ ...

Бързо напускаме шумнитѣ улици на столицата и навлизаме въ полето на пътъ за Кюстендилъ. Пѣснитѣ се нижатъ една следъ друга все по-радостни, бодри, весели. Свежата утринъ отстъпва мѣсто на горещия и слънчевъ день. По високитѣ планински върхове трепти синкава омара. Навредъ е пролѣтъ, радость, зеленина и

въ нашите млади сърдца е пролетъ. Летимъ съ цѣлия си духъ. Съ цѣлото си сърдце се носимъ къмъ окървавения плодородни полета на борческа Македония.

Отдалечъ съзираме раззеленѣлитъ се дръвчета на Хисарлъка надъ Кюстендилъ. Следъ малка почивка въ града, потегляме къмъ бившата сръбско-българска граница. Предъ насъ се издигатъ високитъ гранични планини, които трѣбва да преминемъ, а горе, по върховетъ, се виждатъ ясно сивитъ назъбени кули на бившитъ сръбски постове. Стигаме билото на планината, спираме предъ българския постъ, кждето сега гордо се развѣва българско знаме. Посрѣща ни младъ граничаръ съ своето вѣрно куче и започва да ни разказва за станалитъ тукъ събития. Сочи ни на отсрещния хѣлмъ разрушенитъ и опожарени отъ бомбардировката сръбски постове, съ нескрито задоволство разказва за унищожаването на сръбската отбрана и съ свѣтла усмивка на уста и съ радостни очи заврѣща: „Отидоха си, тѣ нѣма да се върнатъ никога вече, повѣрвайте, нѣма!“ Пакъ трѣгваме, прекрѣчвайки разкъсанитъ телени мрежи и навлизаме въ необятната Македония. Очитъ се изпълватъ съ сълзи на умиление, сърдцата тупятъ възторжено и ние мислено протѣгаме ржка на измжченихъ братя македонци. Днесъ вече не съществуватъ телени мрежи и вълчи ями, нито пѣкъ позорния Версаилски миръ. И азъ си припомнямъ и тихичко повтарямъ единъ стихъ на Тодоръ Траяновъ:

Ликувай о, народъ, уреченъ
да води цѣлия Балканъ,
изчезна злото, ти си вѣченъ,
дошелъ изъ нѣкой Божи блѣнъ.

Шосето, по което пжтуваме е лошо. По-късно ни разказаха, че сръбитъ съвсемъ не сж полагали грижи за поддържане на граничните шосета. Пжтътъ ни се вие надъ обширна котловина съ плодородни ниви. Тукъ-таме ни посрѣщатъ съ звѣнко „ура“ събрани на групи деца, като развѣватъ малки български знамена и ни молятъ да имъ дадемъ книги. Първото и дълбоко впечатление, което ни направиха жителитъ на Македония бѣ това, че тѣ сж запазили националнитъ носии. Тѣхъ не ги е засѣгнало нищо ново, модерно. И тази носия, завещана отъ дѣдитъ, тѣ я пазятъ и за нищо на свѣта не биха я смѣнили дори и съ най-скѣпата сегашна дреха. Въ първитъ села, въ които влизаме, носитѣ сж много красиви: дълги бѣли руби съ разкошни черни шевици и съ хубави бродирани кърпи на главата. Спираме въ Крива-Паланка на площада, кждето музиката свири български маршове. Старитъ плачатъ, младитъ ни приветствуваха бурно, несдържано и надъ високитъ върхове на измжчена Македония се понася задружна и радостна пѣсенъ на доскоро поробенитъ братя и българитъ отъ старитъ предѣли. За тѣхъ вече нѣма телени прегради, нищо не ще може да ги раздѣли. Защото тѣ сж си подали ржка завинаги въ вѣковетъ, а българската дѣсница е корава и мощна.

Продължаваме пжтя си презъ Куманово за Скопие. Навредъ радостъ, възторгъ, като нездържанъ буенъ потокъ ни заливатъ и

нашите сълзи на умиление се сливатъ съ тѣхнитѣ сълзи, сълзитѣ на доскоро поробенитѣ. Нашитѣ сърдца биятъ ведно съ тия на героитѣ мъченици.

Тукъ-таме по пжтя се забелязватъ следитѣ отъ жестоката война, която пламна преди единъ месецъ. На едно мѣсто разрушена кола, на друго разбитъ аеропланъ, на трето изгорѣлъ танкъ. А по-нататкъ, не далечъ отъ историческото село Страцинъ, всрѣдъ житни поля забелязваме прѣсенъ гробъ. Спираме. Голѣмо разлистено дърво е навело клони надъ заспалитѣ вѣченъ сънь. Тукъ е гробътъ на четирима смѣли танкисти, загинали за свободата на Македония. Навеждаме глава предъ простия дървенъ кръстъ и мълкомо отправяме гореща молитва къмъ Всевишния да успокои духоветѣ имъ. Мислено се пренасяме въ тѣхната далечна родина, кждето майки или жени, или малки дечица напраздно впиватъ взоръ въ далечината и чакатъ своитѣ близки. Вѣчността никога не ще върне тѣхнитѣ синове, мъже, бащи, но всѣки българинъ ще изгради дълбоко въ сърдцето си светъ олтаръ, въ който вѣчно ще гори огънятъ на тѣхнитѣ духове и ще блестятъ въ свѣтло сияние тѣхнитѣ мъченически ликове, окръжени съ ореола на безсмъртието. Слава на героитѣ!.. На загиналитѣ по роднитѣ поля и на онѣзи безименни мъченици, които пренесоха живота си свещена жертва предъ великия девизъ: свободна Македония, за нея ние се боримъ, за нея ще умремъ.

Продължаваме къмъ Скопие. Пжтуваме вече по асфалтирано шосе. Въ синкавия полумракъ, който се спуска надъ земята, се очертаватъ вече заснѣженото чело на легендарния Шаръ. Навлизаме въ Скопие — много голѣмъ градъ съ хубави улици, благоустроени квартали, богато население. Скопани ни посрѣщатъ съ нестихващо „ура“. И когато автомобилътъ преминава бавно презъ голѣмия мостъ и предъ погледа ни свѣтватъ водитѣ на Вардара, усѣщаме нѣкаква необикновена радостъ, която задушава, възторгъ, който замайва!.. На площада предъ грамадната сграда на Военния клубъ е издигнатъ стълбъ съ вензела на Н. В. Царя, а по естрадата сж закачени германски и български знамена. Въ срѣдата отъ голѣма икона се усмихватъ кроткитѣ очи на двамата славянски просвѣтители Св. св. Киралъ и Методий. Цѣлиятъ градъ е въ треска, всички се готвятъ за утрешния великъ празникъ. Изморени отъ пжтуването, се прибираме и заспиваме. Първата прекарана нощъ въ Македония! О, какъ сладко се спи въ тази умора отъ пжтуването, следъ тази безумна радостъ при трогателнитѣ срещи, следъ този неописуемъ възторгъ.

На утрото, 24. май всички се събираме на площада, кждето ще се отслужи молебенъ. Въпрѣки дъждовно време, цѣлиятъ градъ е навънъ. И стари, и млади, облѣчени въ народни носии се трупатъ предъ аналоя, за да чуютъ и видятъ всичко. Следъ молебена говори кметътъ на града и съобщава, че по желанието на всички скопани, този день ще стане прекръстване на улицитѣ, защото деньтъ да двамата свѣтители, не е само празникъ на българската просвѣта, но и празникъ на единния и мощенъ български народъ. Всрѣдъ нестихващо „ура“ минаватъ колоездачитѣ,

които носят табелитъ съ преименуванитъ улици. Личатъ: бул. Царъ Борисъ III, Князъ Симеонъ Търновски и цѣлия Августейши дворъ, Мара Бунева, Борисъ Дранговъ, Адолфъ Хитлеръ, баронъ фонъ Рихтхофенъ, Хайнцъ Рикенъ — германски войникъ, Миланъ Геновъ, голѣмъ българинъ, убитъ отъ сърбитъ въ аптеката му, за гдето открито се наричалъ българинъ. По едно време засвирва тржба, профучава автомобилъ. И се понася шепотъ отъ уста на уста: „Свещенниятъ огънъ“. Огънътъ, запаленъ въ старата престолнина на великия Симеонъ, е донесенъ тукъ въ сърдцено на Македония, въ родината на Климента Охридски и двамата светители. Въ този огънъ има искра отъ кандилото на атонския монахъ, въ него е вплетенъ вѣчния духъ на българина и красотата и мъченичеството на Родината. Млади момчета се изкачватъ до жертвеницитъ и запалватъ тамъ вѣчния свещенъ огънъ. Започва парадътъ. Въ стройни редици минаватъ всички презъ моста надъ Вардара предъ български и германски генерали, акламирани бурно и обсипани съ цвѣта отъ лудия отъ радостъ народъ. Завалява силенъ дъждъ. Тържеството свършва вече, всички се прибиратъ и къмъ 4. сме пакъ на пжтъ. Времето е твърде лошо. Но, въпрѣки това, милитъ скопани ни изпращатъ съ голѣми китки и радостни викове. Напушаме Скопие и бързаеме за къмъ града на легендарния Крали Марка — Прилепъ.

Между това, иззадъ облацитъ се подава слънчо, дъждътъ поспира за малко. Картинитъ се низатъ предъ замаянитъ ни погледи една отъ друга по-прекрасни. Тукъ скжтано селце въ пазитъ на балкана, тамъ колибки, покрити съ слама, въ дола клокочи пѣнливата Пчиня, а нейде въ далечината — извишава снага въ простора величествената Бабуна...

На нѣкои мѣста доста често виждаме германски гробове. Отдалечъ се чернѣятъ каскитъ закачени на проститъ дървени кръстове. Пакъ развалени коли, ръждясали, съ изпочупени прозорци, разбити вероплани, малки и величествени, сжщевременно полегнали на земята, като смъртно ранени грамадни птици. Наближаваме Велесъ. Отдалечъ съзираме накацали, като бѣли пеперудки, по хълма отъ дветъ страни на Вардара, спретнати, чисти, но стари кжщи. Тукъ Вардаръ е особено пѣнливъ и буенъ. И сякашъ неговитъ бухлати вълни и бодрата му несдържана пѣсенъ изразяватъ несломимия, опоренъ и буенъ духъ на велешанина. Надъ града се намира голѣмъ манастиръ — Св. Панталеймонъ отъ 1840. г. Въ него се пазятъ много стари икони, още отъ византийско време. Въ града сж причинени голѣми разрушения отъ бомбандировкитъ. Загинали сж повече отъ 200 души. Но велешани, въпрѣки всички изпитания, сж все бодри, радостни, щастливи. Тѣ не се обръщатъ назадъ къмъ миналото, не оплакватъ жертвитъ, защото знаятъ, че сж настанали вече честити дни, свободни дни...

Отъ Велесъ поемаме привечеръ презъ Бабуна къмъ Прилепъ. Пжтътъ е стрѣменъ, завоитъ—опасни. Но затова пакъ тукъ има красота. На всѣка стѣпка нови картини, при всѣки погледъ все по-чудни хубости. На единъ отъ завоитъ се открива долината на Вардара... Наоколо китни брѣгове, потънали въ зеленина, а

долу се пѣни великата рѣка, огрѣна отъ последнитѣ слънчеви лъчи. Съ колко много красота е надарено нашето скъпо отечество! Пада вече нощъ. Тишина, таинствена и зловеща... Чува се само бръмчението на мотора, шепота на пътниците и свистенето на вѣтъра. Най-после сме на билото. Тежка нощъ се е застлала надъ земята. Летимъ бързо къмъ Прилепъ. Сега, следъ уморителното изкачване, всички сж вече ободрени и, въпрѣки късния часъ, започваме да пѣемъ. Съ пѣсни влизаме въ заспалата престолнина на Крали Марка. Свежото прилепско утро облѣхва съ приятенъ хладъ лицата ни, когато се изкачваме по пътя за къмъ Марковитѣ кули. Отъ високия хълмъ ще наблюдаваме града. Въ гънкитѣ на планината, всрѣдъ разкошна джбова гора, се гуши голѣмия манастиръ Св. Архангелъ Михаилъ.

Планинитѣ надъ Прилепъ иматъ особена форма и съставъ. Сякашъ че сж грамади отъ голѣми камъни, покрити съ мъхъ. „Самъ Кралевича, разказватъ старитѣ, като се разсърдѣлъ, блѣскалъ тия камъни отъ крепостъта си.“ Предъ манастира има две наведени една срещу друга скали. На едната отъ тѣхъ личи полуизтрита икона, вѣроятно останала отъ срѣдн. вѣкове. Манастирътъ е много старъ. Завалѣва пакъ... Черни облаци сж надвиснали надъ насъ, заплашително съскатъ и сякашъ ни подканятъ да напустнемъ покоитѣ на Кралевича. Потегляме вече къмъ Битоля, кждето сме следъ 1 часъ. Битоля или Monastir, както го наричатъ чужденцитѣ, е западналъ градецъ съ 37 хиляди жители, докато преди войната е наброявалъ 60 хиляди. Битоля лежи въ центъра на богатото и плодородно Битолско или Пелагонийско поле, 640 м. надъ морското равнище—житница на Западна Македония. Въ града има нѣколко стари черкви, джамии, една черква по-голѣма—Св. Димитрий, построена въ 1830. г. На площада се издига разкошенъ желѣзобетоненъ кръстъ—руски паметникъ, както го наричатъ тѣ. Престояваме 1/2 часъ и пакъ на пътъ. Сега пътуваме презъ най-прекрасната и плодородна частъ на Македония. Автомобилтъ криволичи покрай буйно изкласили ниви, които се люлѣятъ на талази отъ вѣтъра. По-нататѣкъ разкошни макови полета. Пегледѣтъ се кжпе въ червеното сияние на тия прекрасни цвѣтя. Загледашъ ли се по-продължително, мислишъ, че минавашъ нѣкоя кървава рѣка. А въ огъня на тѣзи макове е вплетенъ борческия духъ на македонецъ.

Бързаме за Охридъ. Тамъ ще спимъ. А пъкъ е вече твърде късно. Минаваме Ресенъ—родниятъ градъ на покойния голѣмъ държавникъ Андрей Ляпчевъ и на именития книжовникъ Симеонъ Радевъ. Ето предъ насъ, на синия фонъ на небето, откроява грамаднитѣ си плещи величествената Бигла планина. Въ нейнитѣ гънки е сгущено историческото село Смилево, родно мѣсто на Даме Груевъ, Македонско оборище. Тукъ въ 1903. год. избухна за пръвъ пътъ голѣмото Илинденско възстание. Сигналъ за борбата дадохъ първи неустрашимитѣ смилевчани. По-късно селцето е било опожарено, превърнато въ пепелище, но смѣлитѣ жители безъ да се отчайватъ заявили: „Село пакъ ще си направимъ, но свобода не можемъ я спечели.“ Мислено се прекланяме предъ неустрашимостъта и саможертвата на смилевчани, които предъ огненитѣ пла-

мъци, обгръщащи роднитѣ имъ кжщи, съ усмивка на уста, сж пѣли:

Не щеме ний богатство,
не щеме ний пари,
но искаме свобода,
човѣшки правдини

Преваляме Гяватския проходъ и приближаваме Охридъ. Слънцето клони на заникъ. И въ свѣтлото сияние на последнитѣ му лъчи виждаме да блести въ далечината единъ хълмъ съ накацали по него кжщи и съ развалини на стара крепостъ. Но кой ли е този градъ? Може би тамъ сж дворцитѣ на Самуила съ разкошнитѣ чертози и високи назжбени кули? Да, и може-би, самъ стариятъ царъ ще слѣзе по мраморнитѣ стжпала на своитѣ непристжпни покои, ще вдигне мощна дѣсница и ще ни посрещне съ „добре дошли“, насъ, неговитѣ потомци, насъ, чедата на великия народъ, насъ гражданитѣ на великата държава... О, сънуваме ли? Нѣкаква синкава ивица заблестява като сапфиренъ камъкъ, угасва пакъ, слива се съ небесната ширь. Ивицата се явява все по-голѣма и по-голѣма и само следъ 2 секунди предъ занѣмѣлитѣ пжтници се разстила безкрайна водна ширь, нѣкакво синьо огледало, нѣкакво накждрено кадифе! Това е Охридското езеро! Ако бѣхме извикали и най-великия художникъ, най-вдѣхновения пѣвецъ, най-нѣжния поетъ, никой, не би могълъ да изрази красотата и величието на Охридското езеро. Не помня какъ сме спрѣли, какъ сме слѣзли, само почувствувахъ, че нѣщо мощно, бурно, нѣщо неугасимо се надига въ гърдитѣ, бучи въ ушитѣ, замайва очитѣ и азъ тихичко промѣлвамъ „Благодаря ти, Създателю, за този великъ часъ!“ Подухва вѣтъръ. Кристалнитѣ води се разлюлѣватъ, позеленѣватъ и ведно съ насъ запѣватъ бурна, луда пѣсень, пѣсеньта на единъ безуменъ отъ радостъ народъ, на обединена и могжща България. Въ тази пѣсень на Охрида синь е изразено мжченичеството на Родината, нейната вѣчна вѣра въ щастливитѣ дни и нейното тържество надъ неправдата и злото. И въ този светъ и неописуемъ моментъ всички ние потопихме тихо сърцата и душитѣ си въ кристалнитѣ води на Охридското езеро и се заклѣхме за сетенъ пжтъ: „Родино, ще бдимъ надъ тебе, ще те бранимъ и ще умремъ за тебе“.

По всички улици, като истинско море, е плувналъ народъ. Всички плачатъ и съ свалени шапки изпращатъ поздравитѣ си на насъ — тѣхнитѣ братя...

Музиката свири македонския маршъ. Всички пѣятъ. И съ радостни сълзи въ очи, и съ бодра пѣсень, на уста всички отправятъ гореща молитва къмъ Съзателя за честити бжднини и отдаватъ последна почитъ на загиналитѣ по безкрайнитѣ родни полета безименни мжченици-герои за свободата на Отецеството.

Изкачваме се на естрадата до езерото. Впила очи въ гладкитѣ му води предъ разплаканиѣ охридчани една ученичка декламира дивната пѣсень на К. Миладинова: „Дайте ми криля я да си метнамъ и въ наши стърни да си полетнамъ, на наши мѣста я да си идеамъ, да видимъ Охридъ, Струга да видамъ.“ Гръмко „ура“ разцѣпва въздуха, издига се надъ езерото, понася се надъ тихитѣ му

води и се губи далече въ безкряя. Въ това „ура“ е спотаена изминатата мжка за тежка робия, и безумната радостъ за свѣтлата свобода.

Изморени съвсемъ, прибираме се и заспиваме упоени отъ сладкия плисъкъ на Охридскитѣ талази. Розовата зора ни гали леко и ни събужда. Ще вървимъ въ бълг. светиня „Св. Наумъ“, а после ще разгледаме забележителноститѣ на града. Потегляме. Пътътъ се вие до сами езерото. Хълмътъ, на който е разположенъ Охридъ става все по-малъкъ и по-малъкъ, докато се изгубва съвсемъ въ синкавата далечина. А езерото е неописуемо красиво. Съвсемъ спокойно, повърхността е гладка, кристална. Само къмъ брѣга е едва забележимо нахждрена. Високитѣ снѣжни чела на Стружкитѣ планини се оглеждатъ въ прекрасното огледало и полека се слива синкавия имъ цвѣтъ съ този на езерото. По повърхността на водитѣ се люлѣятъ нѣкакви особени отблѣсъци, прекрасни преливания, каквито никой, никой художникъ не би могълъ да възпроизведе. И въ тѣзи незабравими минути, сякашъ нѣкаква магическа сила ни влѣче къмъ глѣбинитѣ, мами ни неудържимо!... Спомнямъ си чудната пѣсень на Вазова: „Какво ме тласка днесъ и кой ме гласъ зове къмъ твоя лѣскавъ миръ и китни брегове, о, езеро прекрасно!“

Наближаваме Св. Наумъ. Колитѣ спиратъ до кея, а ние съ благоговение пристѣпваме въ старата черквица, за да се помолимъ предъ гроба на Св. Наума. Гробницата е поставена вжтре въ малъкъ притворъ... Наколо икони, стари, много стари икони... На Царъ Самуила, на Ив. Владимира, на различни китори, щедри дарители и други. Напускаме гроба, излизаме навънъ кждето ни говорятъ за дейността на светеца, а после се връщаме обратно въ Охридъ.

Сега всички въоръжени съ моливи и листове трѣгваме да разгледаме града. Уличкитѣ сж тѣсни, покрити съ калдаръмъ и стрѣмни, поради амфитеатралното положение на града. Интересни сж така нареченитѣ тунели. Това сж кжщи, чиито насрешни прозорци сж допрени едни въ други, тъй че образуватъ нѣщо като сводъ. Тукъ всѣко камъче, всѣко листче говори за славно минало. Тукъ тамъ на плочитѣ, по калдаръмитѣ срѣщаме гръцки надписи или пъкъ нѣкоя самотна α или ω , отломки отъ откошелни разкопани старини.

Отиваме въ църквата „Св. София“. Прекланяме се и предъ гроба на Св. Климента. Черквата — светиня пази вѣкове наредъ мощитѣ и духа на светеца. На самия връхъ на хълма се намира Самуиловата крепостъ, чиито величествени стени господствуватъ надъ цѣлата околностъ.

На утрото съ пѣсни, изпратени отъ радостнитѣ викове на охридчани, ние заминаваме отъ тукъ. Ние си отиваме, летимъ отново презъ китнитѣ македонски полета, събираме красиви китки отъ спомени и бързаме да се върнемъ въ престолния градъ и да донесемъ, както бѣхме обещали, кристални капки вода отъ Охрида синъ и кървави макове отъ далечнитѣ Пелагонийски полета.

София, 29. V. 41. г.

Р. С. Редакцията дава тѣзи впечатления на ученичка отъ V кл., за да се види какъ се преживява отъ младитѣ освобождението на нашитѣ земи и каква стойностъ има за всестранната имъ подготовка пжтуването имъ изъ страната. Ето защо се налага да ни стане ръководно начало: вещественa възможностъ и такава организация на образователната работа, че всѣки учещъ се да пропжтува и проучи България подъ ръководството на училището, а не това да е привилегия само на нѣкои.

М. Христовъ.

ОТТУКЪ-ОТТАМЪ.

Краятъ на учебната година. Инспекторътъ ревизира единъ учителъ, който води първо отдѣление. Между другото, пожелава да чуе какъ децата пѣятъ. Учителътъ се поизкашлюва смутено, застава предъ децата и казва:

— Седнете хубаво, че ще пѣемъ. Внимание! — 1, 2, 3!

И въ стаята се понасятъ силни детски гласове, които пѣятъ „Охридъ синь“ („Азъ знамъ единъ жезълъ...“).

— Друга нѣкоя? — замолва инспекторътъ.

— Извинете, господине инспекторе, — заоправдава се учителътъ, — но, знаете, въ първо отдѣление имаме голѣма грижа около сериознитѣ предмети, та почти не остава време за пѣние. Освенъ тази пѣсенъ, друга, за съжаление, не успѣхме да научимъ. Догодина ще гледамъ да попълня загубеното.

— Да, сега ми стана ясно защо вие започнахте да пѣете безъ да посочите пѣсенъта и безъ да дадете тонъ. А що се отнася до „сериознитѣ“ предмети, нека да не говоримъ. Въ програмата сж предвидени достатъчно часове за тѣхъ. Изглежда, обаче, че вие не обичате пѣнието или пъкъ не можете да пѣете. За първото лѣкъ нѣма, а за второто — има: да ви замѣсти нѣкой вашъ колега. Дано обещанието ви за догодина бжде изпълнено.

За сжщото време другото първо отдѣление бѣ разучило повече отъ тридесетъ пѣсни.

* * *

На следната година къмъ срѣдата инспекторътъ пакъ посети учителя. И сега той пожела да чуе какъ пѣятъ ученицитѣ. Но този пътъ учителътъ, не само че се доста смути, ами, както се казва, съвсемъ обърка концитѣ. Следъ като дълго си оправя връзката, той зае обичайното мѣсто, каза че ще пѣятъ, преброи до три и въ отдѣлението гръмна... „Охридъ синь“!

Инспекторътъ си излѣзе безъ да каже нѣщо. По-късно той бѣ премѣстенъ другаде и не можа да чуе какъ въ трето и четвърто отдѣление престараващиятъ се по „сериознитѣ“ предмети учителъ продължи да пѣе изключително „Охридъ синь“.

Това е било, но много отдавна. Сега, струва ми се, не е вече така.

Зиме. Студъ е сковалъ всичко. Въ стаята е задушно и до-
нѣкжде прашно. Децата уморено следятъ разказа на своя другаръ.
Учителката разбира умората на отдѣлението и, за да повдигне на-
строението му, решава да попѣе.

Безъ да провѣтрятъ поне малко, зареждатъ се една, две, три,
четири пѣсни. Въ тѣхъ се срѣщатъ и много низки, и много високи
тонове. При първитѣ децата навеждатъ глава и едва се чуватъ, а
при вторитѣ — главата се малко изкривява, устата се отварятъ
широко, шиитѣ се подуватъ, челото се сбрѣчкава и усѣщашъ какъ
тжпанчетата на ушитѣ ти се огъватъ.

Накрая учителката поисква да узнае мнението на колегата си,
който я бѣ посетилъ този часъ.

— Страхувамъ се, госпожице, че вие ще похабите такъвъ чу-
десенъ човѣшки материалъ. Пѣнието въ разваленъ въздухъ е
изобщо вредно, а пѣкъ когато пѣснитѣ не сж подбрани съ огледъ
на детския гласовъ обемъ, тогава сжщото пѣние става — простете!
— престѣпление отъ най-чиста проба.

*

Добъръ учителъ, а въ сжщото време и добъръ музикантъ. Съ
ученицитѣ си отъ четвърто отдѣление е разучилъ доста двугласни
пѣсни, които изпълнява съ вещина. Току въ края на годината го
ревизиратъ, и го на пѣние. Лекцията (слухово разучване на пѣсенята
„Раздѣла“) минава, разбира се, съвсемъ сполучливо.

За зла врага, инспекторътъ пожелава да чуе какъ ученицитѣ
пѣятъ по ноти.

— По ноти ли? Но, господине инспекторе, този материалъ
се минава въ прогимназията. Въ първоначалното училище, докол-
кото зная, се изучава само слухово пѣние. Ние така сме учили нѣ-
кога. А ако нѣкои колеги пѣятъ по ноти още въ второ, или трето
отдѣление, то си е тѣхно разбирање, което азъ не сподѣлямъ.

— Жалко, наистина, много жалко. Такъвъ добъръ учителъ,
а пѣкъ поне на шега да не прегледа Програмата за наро-
днитѣ основни училища отъ 1936 год. и да види какво
пише на стр. 102.

*

Извънучебно време. Директорътъ и жена му решаватъ да
отидатъ на гости у една отъ учителкитѣ. Почукватъ и влизатъ. Въ
стаята, освенъ домакинята, се намиратъ единъ колега и училищ-
ниятъ прислужникъ Пешо (доста буденъ, ако и недотамъ образо-
ванъ младъ човѣкъ). Тройката е седнала на масата и съ увлѣчение
играе „труппа“. При вида на влѣзлия директоръ, прислужникътъ се
изправя (само той!) и е готовъ да се оттегли.

— Седни, Пешо, седни да свършимъ играта! — настойчиво
го моли домакинята и, като дава съ глава знакъ на гоститѣ да
седнатъ и тѣ, продължава да раздава картитѣ.

Директорътъ и жена му си размѣнятъ многозначителни по-
гледи, присѣдатъ предпазливо на кревата (въ стаята има 3 стола,
но тѣ сж заети отъ играчитѣ) и кротко зачакватъ края на играта.

Той дойде следъ половинъ часъ, когато бѣ изтекълъ приетиятъ срокъ за едно другарско посещение. Всички се разотидоха.

Въ това време другитѣ учители подреждаха читалищната библиотека.

*

Учебно време. Сжщото село. Занятията се водятъ полудневно. Този день следъ обѣдъ учатъ първоначалнитѣ ученици. Учителътъ (отъ „трупата“) и Пешо сж въ кафенето. Играятъ мониксъ. Влиза директорътъ (и той обича тая игра). Пешо сваля шапка, поздравява вежливо и се чуди какво да прави: да си върви или да остане. Виновно прехвърля щеката отъ една ржка въ друга и чака да види какво ще прави директорътъ. Той не закъснява.

— Пешо, защо не си въ училище? Нали сега тамъ има учители и ти трѣбва да биешъ звѣнеца, да свършишъ нѣкоя належаша работа и прочее.

Вмѣсто Пешо, отговаря учителътъ:

— Всички колеги иматъ часъвници и знаятъ кога трѣбва да пустнатъ ученицитѣ. Пъкъ и, струва ми се, звѣнецътъ трѣбва да се бие отъ дежурния учителъ. Това е една отъ неговитѣ длѣжности. Я, Пешо, удряй топкитѣ!

Директорътъ се изчервява, после побледнява, стиска челюсти и си излиза — не пожелава да прави зрелище на струпалитѣ се около масата младежи. На другия день свиква съветъ съ следния дневенъ редъ:

1. Длѣжности на учителя.
2. Длѣжности на училищния прислужникъ.
3. Отношенията между учители и прислужници.
4. Разни.

*

Гергьовденъ е. Праздникъ на селото. Пешо (известниятъ вече) има синъ Георги. Директорътъ сжщо се казва Георги. Въ училището се урежда забава въ честь на ордена за храбростъ. Хорътъ изпълнява „Шуми Марица“ и „Химнъ на Н. В. Царя“. Единъ отъ учителитѣ произнася слово за значението на празника. Започватъ декламациитѣ. Точно въ това време учителката, за която става дума по-горе, се приближава до директора и му шепне:

— Господине директоре, Пешо има синъ Георги и му посрѣща днесъ именъ день. Моля ви да го освободите. Нека си отиде вкъщи.

— Но какъ така, госпожице? Знаете, че и азъ днесъ съмъ именикъ, и на мене ще ми дойдатъ гости, но длѣжностъ ми е да стоя тукъ и стоя. За Пешо сжщо има доста работа. Кой ще я върши?

— Но азъ, азъ съ удоволствие ще го замѣствамъ, само го пустнете!

Очевидно: приказкитѣ въ учителския съветъ сж били на вѣтъра.

Случкитѣ сж малко измѣнени, но не сж измислени.

П. Д. Тимиевски

Подъ наемъ сп. „Просвѣта“.

Лѣто. Работно време — жетва. Влизамъ въ общинската канцелария въ с. К., Ел-ко. На масата на архиваря стои сп. „Просвѣта“ неразрѣзано. Прочитамъ адреса и запитвамъ:

— Колегата Х. У. е на работа въ полето?

— Не. Той не ходи на работа. Всичкия имотъ е далъ подъ наемъ.

Тогава на мене ми стана ясно, защо сп. „Просвѣта“ стои на масата на архивара неразрѣзано. Далъ го и него подъ наемъ.

— А съ какво се занимава?

— Съ, съ

Инспекторско падалище.

Въ планинския проломъ на гара Х. слиза околийския училищенъ инспекторъ. Преди да замине на ревизия, подкрепя силитѣ си съ ракия. Пжтътъ е стрѣмень. Качва се инспекторътъ на конь и трѣгва. По пжтя пада. Подпомогнатъ отъ работниците на близкитѣ кариери, стига селото. При завръщането на гарата заявилъ на кръчмаря: „Ракията ти бѣше много слаба, ако бѣше силна щѣше да ме занесе до селото, а тя ме остави да падна въ „Циганското падалище“.

И стана „инспекторско падалище“.

— Колега, сега родината е свободна и, вѣроятно, ще пожелаешъ да учителствувашъ въ родния си край, гр. Велесъ.

— Не. Защото тамъ се иска работа.

— И тамъ ще работишъ като тукъ, като директоръ на прогимназията.

— Не, не, не може. За тамъ ме боли и ще трѣбва много работа.

— Да. За тамъ те боли, а тукъ десетки години осакатявашъ нашитѣ деца. Мене пъкъ за тукъ ме боли.

Колегата почувствува виновността си предъ младото поколѣние и наведе глава. Разбра, че така не може и не бива.

Есень. Учебната година започна. Децата донасятъ едно пѣтле. То ще стои въ училището и ще го хранимъ за обѣдъ, когато дойде инспекторътъ. Децата грижливо хранятъ пѣтлето и го кръстиха: „Инспекторъ“.

Една нощъ лисицата изяде пѣтлето. На другата сутринъ пристига инспекторътъ.

Първиятъ часъ при първацитѣ. Всички ученици ставатъ и викатъ:

— Господине учителю, лисицата изяде „Инспектора“.

Среща. Съ учитель отъ столицата.

— Кжде?

— Заминавамъ за нашитѣ освободени земи.

И въ разговора научихъ, че учителитѣ отъ София нѣма да заминатъ.

— Какъ може?! Има Министерско постановление, че който не замине, уволнение и пр., а окръжно №....., което забранява на учителството да прибѣгва до странични вмѣшателства, ходатайства и влияния?!
— О! О! Още си младъ и вѣрвашъ въ тѣзи нѣща.

И още много нѣща научихъ.

Проклетата среща. Уби учителския ми идеализъмъ —
Духа ми.

Цв. Петковъ.

КРИТИЧНО ОТНАСЯНЕ КЪМЪ ТРАДИЦИОННАТА ОБРАЗОВАТЕЛНА РАБОТА.

За целта.

Въ кн. I на сп. „Педагогическа практика“ разгледахъ традиционната образователна работа въ духа на хербартианството и обещахъ да преценя тази работа. Къмъ това и пристѣпвамъ.

Видѣхме, че за хербартианцитѣ разработката на дадена методическа единица се почва винаги съ даване на целта. Изникватъ тогава въпроситѣ: Отъ психологическо и образователно гледище, необходимо ли е да се почва всѣка образователна работа съ даването на целта? Ако се налага да се дава, то кой да я дава — учителътъ ли или това да става съ участието на ученицитѣ? Не е ли възможно и много по-полезно целта да се замѣсти съ нѣщо друго?

Нека най-напредъ да уяснимъ понятието целъ отъ логическо и психологическо гледище. Какво, прочее, е целта отъ логическо гледище? Ето цели, които ще ни помогнатъ да отговоримъ на този въпросъ. Родителитѣ иматъ за целъ да дадатъ образование на децата си, чуваме постоянно да се говори и въ живота. Или: Справедливостта е обществена необходимостъ. Зачитане интереситѣ на всички граждани е условие за духовното обединение на народа. Отъ логиката ни е известно, че всѣко сжждение ни разкрива обективно съществуващи отношения въ действителността. Напр., сжждението, съ което изразяваме Архимедовия законъ — разкрива обективнитѣ отношения между тѣлото на тѣлото въ въздуха, тѣлото потопено въ течност и измѣстената течност. Въ момента, когато изказваме сжжденията, отношенията, за които става дума, съществуватъ. Така ли е съ горепосоченитѣ цели? Не. Тѣ не ни разкриватъ отношения, които същадени вече. Ако би било така, то значи, че родителитѣ не биха се грижели за образованието на децата си — то би било вече фактъ свършенъ. Точно обратното е: родителитѣ тепърва ще ра-

ботятъ въ тази насока, за да добиятъ образование децата имъ. Или, тепърва между децата имъ и образованието ще се създаватъ отношения. Сжщото важи за другитъ два случая — за справедливостта като обществена необходимостъ и зачитане интереситъ на всички граждани. Ако справедливостта и зачитането бѣха повсемѣстенъ и постояненъ фактъ отъ живота на обществото, не биха били цели за осществяване. И така, целта отъ логическо гледище сжщо е едно сжждение, но сжждение, което ни разкрива не действителни, а желани отношения, за които тепърва ние, хората, трѣбва да работимъ, за да станатъ действителностъ. Или, сжжденията — цели ни разкриватъ една бждеща действителностъ, която би се осществила при известни условия.

Динамичната стойностъ на целта. Който си поставя една целъ, той, все едно че казва: готовъ съмъ да действамъ и положа всички усилия, за да постигна целта си. Ето защо, целта крие въ себе си голѣма динамика или по-право, цѣлата онази динамика, на която ние сме способни въ даденъ моментъ, въ зависимостъ отъ значението на целта за насъ: чрезъ нея ние извикваме на животъ всичкото си умение и сили за дейностъ, ангажираме своята трезва мисль и увлѣчението си и почваме работа. Но става и нѣщо друго: колкото повече работимъ, толкова повече волята ни за работа се усилва: постепенното осществяване на целта прави волята ни по-издържлива, пробужда ума ни, раздвижва чувствата ни и ние като работимъ, за да я осществимъ колкото се може по-добре, водимъ повишенъ духовенъ и дѣловъ животъ.

Но коя целъ ни завладява и ангажира цѣлокупната ни психо-физическа личностъ? Безспорно това върши само онази целъ, която е наша, създадена е отъ насъ, избрана е отъ насъ, обмислена е отъ насъ, планирана е отъ насъ и то напълно съзнателно и доброволно прието нейното изпълнение. Но, за да се заемемъ съ такава целъ, която ни потиква да мслимъ и помнимъ, да си въобразяваме и изпитваме дълбоки чувства, да планираме и работимъ, целта трѣбва (само такава целъ води къмъ това) да застѣга нѣкоя дълбока и трайна, важна и насжщна наша нужда или потребностъ. Или, за да се заемемъ съ нея, необходимо е целта да спечели нашето положително отношение къмъ нея и ние да съзнаваме, че чрезъ нея ние постигаме нѣщо, което е жизнено необходимо за нашето тѣлесно или духовно, лично или обществено благополучие. Тогава постигането на целта е частъ отъ нашата личностъ, отъ нашия животъ — ние и целта сме недѣлими. Ето защо, за такава целъ ние сме готови да полагаме възможнитъ най-голѣми усилия, да правимъ жертви въ време и сили, да не се отказваме отъ нея дори и тогава, когато на пръвъ погледъ е трудно осществима или е направо неизпълнима за другитъ. Всѣки човѣкъ, който е оставилъ следа въ културата и живота е познавалъ такива цели и само тѣ сж въ основата на малкото или голѣмо творчество.

Обратното, цели, които, поради едни или други причини, сж

ни натрапени, а то ще рече, тѣ не отговарятъ на дълбоки и трайни наши потребности и нѣматъ стойностъ за насъ, такива цели, дори и ако се заемемъ съ тѣхъ, работата която развиваме въ случая е равнозначна на повинностъ: вършимъ я до тогава, до когато е на лице принудата; вършимъ я безъ сърдце и съ минимума сили, потрѣбни за нея; не се интересуваме отъ количеството и качеството на добититѣ резултати; успѣемъ ли да се освободимъ отъ нея, въздъхваме съ облекчение и забравяме целта като дреха, която сме носили съ ненавистъ.

Детето и целитѣ. Но все пакъ ние възрастнитѣ, носители на съзнание за условията на живота, поне понѣкога можемъ да си наложимъ и осъществяваме цели, които ни сж наложени. То се знае, резултатътъ отъ работата не е на онази висота, по количество и качество, на която би билъ, ако целта бѣ наша — отъ насъ избрана и оценена като достойна за усилията и жертвитѣ ни. Напротивъ далечъ е подъ него. Но все пакъ, ние можемъ да си налагаме. Така ли е съ децата отъ предучилищната и особено отъ училищната възраст? Само при пълното непознаване на малолѣтнитѣ би се дръзнало да се твърди, че тѣ могатъ да се занимаватъ съ цели отъ това естество: тѣ, по силата на своята духовна природа, не могатъ да си налагатъ сами, но все така пъкъ не може и да имъ се налага работа отъ друго. Въ най-добрия случай, тѣ, по силата на необходимостта или принудата, могатъ да бездействуватъ, но не и да се отдадатъ на макаръ и минималното осъществяване на натрапени цели. Кои сж по-важнитѣ причини за това? Първата: тѣ живѣятъ изключително съ онова, което е потрѣбностъ за тѣхъ — нѣматъ съзнателенъ погледъ за нуждитѣ на живота, още по-малко за тѣзи на бъдещето. Съ това не искамъ да кажа, че тѣ се вълнуватъ единствено отъ егоистични нужди. Тѣ често живѣятъ съ страдания и радости на другитѣ, но все пакъ страдания и радости, къмъ които тѣ иматъ положително лично отношение. Напр., тѣ се вълнуватъ отъ цели или въпроси, които засѣгатъ семейството имъ, квартала имъ, града или дори родината имъ, но този интересъ не имъ е натрапенъ, а по силата на редица субективни и обективни условия, тѣзи цели и въпроси сж станали тѣхни и тѣ сж придобили лично отношение къмъ тѣхъ. Втора причина. Тѣ сами иматъ цели, които въ тѣхнитѣ очи, сж достойни, за да погълнатъ безъ остатъкъ цѣлокупната имъ психическа и физическа енергия. Такива сж игритѣ имъ, интереса имъ къмъ известни растения и животни, къмъ известни болести, уреди или машини, къмъ известни дейности като слушане и четене приказки, творения за далечни страни и приключения. Трета причина. Тѣ сж още много емоционални същества: отдаватъ се най-вече на цели, които имъ доставятъ удоволствие, радостъ и увлѣчение. Тѣ искатъ, не могатъ иначе, да живѣятъ чрезъ дейността си и да влагатъ себе си напълно въ нея, а не да сж равнодушни къмъ нея и все пакъ да я вършатъ. Четвърта причина. Тѣ най-често, като не могатъ да почувствуватъ необходимостта на натрапени цели, не съзнаватъ тѣхната важностъ и затова оставатъ въ висша степенъ чужди на позивитѣ на образователитѣ да

работятъ съзнателно въ връзка съ най-натрапениѣ цели. Въ най-добрия случай, отъ уважение къмъ учителя, тѣ мируватъ и наистина се заематъ съ наложената имъ цель: вършатъ онази дейность, която се иска отъ него, мжчатъ се да го задоволятъ, полагатъ известни усилия. Уви, тѣ чувствуватъ и съзнаватъ, че не тѣ движатъ работата напредъ, а той. Тѣ само го следватъ съ свито сърдце, готови да се радватъ веднага щомъ престане тази работа. Има ли факти въ подкрепа на посоченото? Единъ единственъ фактъ, който почти всички учители всѣкидневно установяватъ: бие ли звънецътъ, като млада и буйна гора, ученицитѣ веднага ставатъ и изпитватъ безкрайна радостъ, че е дошелъ краятъ.

Но нима малолѣтнитѣ нѣматъ цели, достойни за вниманието на образователитѣ и отъ тамъ за образованието? Фактитѣ ще ни убедятъ, че малолѣтнитѣ си поставятъ цели и ги осществяватъ съ такава дейность, че тя е незамѣнима за развоѣ имъ и направо се слива съ най-ценнитѣ прояви на образованието. Първи фактъ. Детето минава покрай баща си, закача се и подбѣгва, съ което го предизвиква да го гони по просторната ливада. Бащата не обръща внимание на тази покана. Но ето че тя се повтаря и потрѣтва. Тогава бащата говори: „Бѣгай, че те хванахъ!“ и играта почва. Като стрела детето се впуска напредъ, криволичи, свива се на кълбо, когато бащата се опитва да го хване и полита въ друга посока, спуска по стрѣмни мѣста, дето бащата не може лесно да мине и т. н. Така играта трае много минути докато и дветѣ страни капнатъ отъ умора. Втори фактъ. Момче отъ II отдѣление вижда, че голѣмиятъ му братъ кара велосипедъ: стои около велосипеда съ горящи и замечтани очи, изпраща брата си съ погледъ пълненъ съ желание, когато този се отдалечава съ велосипеда, ходи съ замислени очи и види ли нѣкого отъ родителитѣ си, говори, че и то ще се научи да кара велосипедъ. И наистина, въ III отдѣление то вече умѣе да кара велосипедъ, а въ IV отдѣление е и майсторъ въ тази насока: не само че го кара бърже, но умѣе да го кара безъ да се държи съ ржце за кормилото, кара го изправенъ съ ржце на гърди, съ безкрайна радостъ въ очитѣ, осществява голѣма скоростъ, прави завой и пр.

Сжщото момче въ прогимназията постоянно обсъжда съ баща си възможността да има пишеща машина, за да се научи да работи и пише писмата и смѣткитѣ на баща си.

Трети фактъ. Синъ на интеллигентни родители, чужди на интересъ и прояви относно техниката. Отъ рано въ прогимназията се занимава съ радиотехника. И скоро построява радио и ги продава: неговитѣ радиа се търсятъ и той увеличава постоянно производството си. За да дойде до това съвършенство, той, подразбира се, проследява дълго и постоянно съответната литература, проучава качествата на материалитѣ, упорито проследява усвояването началата на строежа, усъвършенствува се.

Какви изводи се налагатъ отъ тѣзи три факти, които ако мѣстото позволява, биха могли да станатъ много повече по брой и сложность? 1. Малолѣтнитѣ, по силата на законитѣ на своя тѣле-

сенъ и духовенъ животъ, неизбѣжно си поставятъ важни цели и полагатъ съответнитѣ усилия за тѣсното осъществяване при пълно съзнание, доброволно участие и всестранно напрежение на силитѣ. 2. Въ изпълнението на тѣзи доброволно избрани цели малолѣтнитѣ влагатъ себе си като цѣлостни личности, безъ остатъкъ, и се развиватъ както тѣлесно (първи фактъ), така и духовно, вкл. и обществено — научаватъ се да се държатъ съ хората, да водятъ разговоръ и беседа, да се справятъ съ нуждитѣ имъ (трети фактъ), добиватъ вѣра въ тѣлеснитѣ си и духовни сили (втори фактъ). 3. Целитѣ имъ, въ зависимостъ отъ развоя и досегашнитѣ имъ придобивки, се усложняватъ и налагатъ все повече сили, работа, умъ и воля: пжтътъ отъ посоченото въ фактъ № 1 до фактъ № 3 е именно въ тази насока: детето, почва съ цель, която засѣга най-вече тѣлесния му развой и иска минимумъ духовни сили, стига до дейностъ, която предпоставя участие на висши духовни сили. 4. И тѣзи цели, усвоени доброволно отъ малолѣтнитѣ често надхвърлятъ далечъ целитѣ на образованието добивано въ училището: напр., училището никога не иска да усвоятъ младежитѣ една област на техниката до такава степенъ, че да строятъ апарати и машини. А ако има нѣщо, което да привлича младитѣ, то е именно това: не само да усвоятъ началата, по които сж построени машини и др., но и да ги управляватъ и построяватъ 5. За осъществяването на тѣзи цели, младитѣ не се отказватъ не само отъ голѣми усилия, но и отъ рисковетѣ, които придружаватъ понѣкога дейността имъ. (Втори фактъ). 6. Тѣзи цели налагатъ на младитѣ работа по трайностъ и напрежение въ сравнении съ която училищната е миниатюрна, та дори жалка. Напримѣръ, усвояването на радиотехниката налага години упорита работа, докато всѣка училищна работа е раздробена на мѣнички цели, осъществими за 1 до 2 часа. По този начинъ училищното образование никога не потиква вниманието къмъ по-далечно бждеще — месецъ или месеци, а за година или години и дума не става.

Но защо младитѣ могатъ и неизбѣжно си поставятъ такива важни за подготовката имъ цели? Защото тѣ като живи хора живѣятъ съ опредѣлени нужди, които прѣко или косвено сж неизбѣжно свързани съ нуждитѣ на живота отъ дадено време и даденъ народъ. Така, за тѣхъ е биологична нужда да се движатъ и упражняватъ своето тѣло на чистъ въздухъ, на просторъ, всрѣдъ или съ участието на други лица — възрастни или млади. Често тѣ идватъ по необходимостъ до игри и занимания като посоченитѣ въ фактъ първи, които се видоизмѣнятъ до безконечностъ въ зависимостъ отъ възраст, полъ, природни и др. условия, обществена срѣда, моментни условия, но които винаги водятъ до едно — бурна тѣлесна дейностъ, необходима за тѣлесното, а отъ тамъ и за духовното образование. По-нататъкъ, младитѣ желаятъ да се отърватъ отъ своята тѣлесна и духовна безпомощностъ и отъ тамъ отъ зависимостта си къмъ природа и възрастни. Ето защо, тѣ не случайно, а неминуемо се заематъ съ цели, които имъ позволяватъ да се утвърдятъ като самостоятелни личности, които могатъ сами да насочватъ живота и дейността си. Трето. Младитѣ сж особено

чувствителни към всичко, което има съвременна стойност за живота и културата. — техника, наука, изкуство нравственост, обществена организация и полагат всички усилия, за да усвоят съвременните културни ценности. Четвърто. Жадуват да станат необходими хора за семейството, обществото или епохата и отиват срещу всички цели, които им прѣчат въ тази насока. Пето. Младитѣ сж носители на постоянна и дълбока любознателност към всичко ново и непонятно за тѣхъ, или което не могат да вършатъ и се заематъ съ неговото разбиране и усвояване.

Като неизбеженъ плодъ отъ всичко изложено идва потребността и възможността за младитѣ да си поставятъ жизнено и културно ценни цели, които сж тѣхни и увеличатъ цѣлокупната имъ личност — развиватъ се тѣлесно, умствено, емоционално, волево, езиково, въ областта на практиката и техниката, на науката и изкуствата.

Следователно, въпросътъ за целта не е да се предхожда ли отъ цель образователната работа или не, а кой и какъ да постави целта така че тя да стане лостъ за трайна, дълбока и увеличаща по трудности и размахъ дейностъ. Още по-ясно, въпросъ е, у-лътъ ли да дава или просто да натрапва целта на ученицитѣ, за да се дойде до всички онѣзи гибелни последици, които следватъ неизбежно при чуждата цель. Отъ всичко изложено до тукъ е ясно — искаме ли образованието да дава максималнитѣ резултати — познания, развой на тѣлесни и духовни сили, социализиране на личността, свѣтогледъ, интереси, задачи и идеали — учителътъ не бива да дава готова цель, а още по-малко да я налага. Точно обратното — психологически и образователно е необходимо той така да е подготвенъ и самъ така да работи съ младитѣ, че целта, която се преследва отъ дадена образователна работа да стане тѣхна цель, нѣщо по-вече, тѣ сами да я поставятъ, да осъзнаятъ въпроситѣ, които налага и пристѣпятъ къмъ нейното осъществяване. Тогава само целта има онова динамично и образователно значение, което отчасти разкрихъ по-горе.

Естествено, отъ това гледище, напълно е погрѣшно учителътъ да се яви предъ ученицитѣ и обяви предъ или следъ подготовката: Днесъ ще учимъ за реда въ училището, защо ходимъ въ училище, за длѣжноститѣ къмъ другаря (нравоучение I и II отдѣление) или ще учимъ за Пѣтлю и неговото семейство, за дѣдо мразъ (предметно учение, I отд.), за община, околия, областъ — III отд. и III кл. Така даденитѣ цели сж мъртъвъ материалъ за съзнанието на ученицитѣ и образователното му въздействие се свежда до минимумъ или е равно на нула. Причинитѣ посочихъ вече и сега мога да доизясня: така дадената цель нѣма никакво положително отношение къмъ живота и съзнанието на ученицитѣ; тѣ не сж я осъзнали като необходима съ огледъ на нѣкаква нужда; тя не е станала тѣхна и тѣ не изпитватъ потребността да се заематъ съ нея. Точно обратното — понеже имъ е чужда, лесно се настройватъ отрицателно спрямо нея и невнима-

ватъ, забавляватъ се, а ако работятъ, то е само колкото да избѣгнатъ недоволството на учителя или низкия успѣхъ.

Но какъ да се работи, та целитѣ, които сж посочени въ програмата да станатъ цели на ученицитѣ? Този въпросъ съмъ разгледалъ доста подробно въ моята работа: Психология на творческия образователенъ процесъ, стр. 320.¹ Тука накжсо ще изясня нѣкои по-обща положения. Безспорно, самиятъ учителъ трѣбва предварително да има добра обща култура, въ която да се включва и достатъчното познаване целитѣ, които се съдържатъ въ материала, предвиденъ въ програмата. Ето защо, нему самия е необходимо да е напълно ясна целта, която ще постига съ ученицитѣ. Напр., ако му предстои да запознава ученицитѣ съ община, той трѣбва далечъ преди часа да си е изяснилъ въпроси като тѣзи: Какво се разбира подъ понятието община? Какви причини пораждатъ нейното съществуване? Каква е службата на общината? Какво е отношението ѝ спрямо другитѣ административни единици? Устройството ѝ, по-важнитѣ ѝ представители съ тѣхнитѣ задачи и др. Особено добре следва да познава общината, дето е училището, нуждитѣ на населението, отношението му спрямо нея историята на общината, задачитѣ ѝ. Ето защо, който учителъ не познава всички тия въпроси поне сносно, за него е безпредметна всѣка теория около протичането на образователната работа.

Едва следъ като е разрешилъ тѣзи и свързанитѣ съ тѣхъ, въпроси, учителътъ ще може да застане предъ въпроса: Какъ целта на програмата да стане целъ на ученицитѣ? и го реши правилно. И това ще стане не по следния шаблонъ, а въ духа на следното. Ученици и учители живѣятъ въ една конкретна община, тѣ малко или много познаватъ и други общини. Като се предполага, че отношенията между учителъ и ученици сж правилни и сж въ полза на усиленa образователна работа, учителътъ отдавна е открилъ, че ученицитѣ се интересуватъ отъ дейността на общината, иматъ известно отнасяне къмъ нея; познаватъ известни нужди на гражданитѣ; иматъ мнения, макаръ и неизяснени, по нѣкои въпроси относно общината; задавали сж му въпроси относно общината или нуждитѣ на населението. Всичко това той използва, за да ги подбуди или да доизясни желанието имъ да упознаятъ общината и го превърне въ една целъ (задача), свързана съ система отъ въпроси като ги отправя да посетятъ и проучатъ общината, като събератъ сведения и материали за нея (население, бюджетъ, разрешени задачи, предстоящи, съставъ, закони за нея), като си поставятъ въпроси са проучване въ връзка съ нея... като потърсятъ общото за всѣка община. Тръгне ли се по този пжтъ — отъ конкретната община, въ която сж децата и нуждитѣ на населението (т. е. и тѣхнитѣ) за ученицитѣ е лесно да си поставятъ система отъ въпроси около общината, да се заематъ съ тѣхното проучване и решение като работятъ усилено. Тогава разрешаването на тази система отъ въпроси е именно целта, която си поставятъ за постигане, но тя е тѣхна — изникнала е въ връзка съ

¹ Доставка: София, ул. Дебъръ, № 36, Цв. Петковъ, цена 100 лв.

тѣхни нужди, съ тѣхното съзнателно участие и тѣ работятъ усилено.

Нарочно вземахъ примѣръ отъ гражданското учение, което е сравнително, най-абстрактно за ученицитѣ отъ основното училище. Но по аритметика и геометрия, история и география, български и рисуване е много по-лесно да се постави целъ съ участието на ученицитѣ: та тѣ всѣки день правятъ смѣтки и се сблъскватъ съ едни или други трудности — проблемитѣ на аритметиката; тѣ живѣятъ въ дадена географска областъ и искатъ да познаватъ едни или други географски обекти; тѣ сж части отъ народа си и непрекъснато искатъ да знаятъ неговото минало и сегашно и това на близки и далечни народи. И затова стига учителятъ да умѣе и желае, той ще създава и използва такова положение, че целитѣ, превърнати въ проблеми (въпроси) неминуемо ставатъ цели на ученицитѣ и тогава тѣ работятъ съ увлѣчение. Че наистина това е възможно и необходимо, ще стане още по-ясно, когато разгледаме критично формалнитѣ степени. Ала мога да заключа: целта при образователната работа е неизбежна необходимостъ, стига да се осъзнава и поставя отъ ученицитѣ подъ ръководството на учителя, като се превръща въ система отъ въпроси и дейности за тѣхното решение.

Константинъ Зидаровъ

ВЪ ЧАСЪ ПО ПѢНИЕ

Въвеждането на подрастващитѣ въ „тоновия свѣтъ“ трѣбва да бѣде една отъ съществениѣ задачи на семейството и на училището. Особено въ училище, музикалното възпитание трѣбва да има предно мѣсто, защото чрезъ него ние ще приобщимъ нашитѣ питомци съ най-висшата духовно-културна проява на човѣка — музикалното изкуство. А това ще рече, чрезъ музикалното възпитание да оформимъ благороднитѣ емоции на детето и на утрешния интелигентъ, да изковемъ неговия музикално-естетически възгледъ, да направимъ душата му отзывчива къмъ свѣтлото и възвишеното, да създадемъ вѣра въ човѣка и въ бъдещето, да му вдѣхнемъ сили за превъзможване пошлото въ живота, да прочистимъ и възвеличимъ неговия духъ.

Отъ само себе си се разбира, че двигателътъ въ този сложенъ и изтънченъ възпитателенъ процесъ трѣбва да бѣде учителятъ. Отъ само себе си се разбира още, че учителятъ трѣбва да обладава по възможность по-добра специална подготовка, която да не се ограничава само съ теоретически познания, технически опитъ по предмета и умение за подборъ на подходящъ художественъ материалъ, но да владѣе основно всички методи и методически похвати за разкриване и онагледяване на материята. Тукъ се изисква и една тънка съобразителность съ възрастта, съ духовното и културното ниво на обучаваната група, както и съ психиката на тази група и на окръжаващата я срѣда. Но въпреки всичко, тозе не изчерпва изцѣло изискванията при музикалното обучение. Учите-

лътъ трѣбва да обладава и други притежания. Въ часъ по пѣние той трѣбва да живѣе съ „друго сърдце“. Тукъ повече отъ всѣкога той трѣбва да умѣе да внесе духъ на бодростъ и радостъ, искреностъ и правдивостъ, простота и вдъхновение. Това е право на детската възраст — и не само за случая и за момента; то е една насъщна необходимостъ и една скрита настоятелна повеля за дуковно-културенъ и художественъ животъ на подрастващитѣ. Въ часъ по пѣние учителятъ трѣбва да извиква у своитѣ възпитаници и възхита, и увлѣчение, и желание. А това показва, че учителевата личностъ трѣбва да представя съчетание на знание, умение и редица още други лични качества. Ето защо, преодолявайки техниката на музикалното обучение, учителятъ трѣбва да умѣе да създаде до висша степенъ емоционална привлѣкательностъ на работата, да извиква и личното и общото углѣбяване на обучаванитѣ и да подбужда тѣхната критическа самостоятелностъ. По този начинъ учителятъ незабелязано ще постигне и още една отъ главнитѣ цели, които той догонва: ще извика стремежъ къмъ познание, преодоляване и достижимостъ. Така ще осъществи по единъ лекъ, приятенъ, непринуденъ начинъ и принципа за постепенността и нарастващата сложностъ.

Отъ казаното е видно, че учителевата задача въ часъ по пѣние е не само да се направятъ достойние, споредъ силитѣ на учащитѣ се, научнитѣ истини на реалното познание, но да се създаде и оная психическа настройка, която ще даде „истинската“ обстановка на музикалното обучение. Въ тѣзи изисквания се крие нѣщо, което стои надъ общата теоретическа и техническа ерудиция на учителя и надъ цѣлата система отъ похвати, които той безупрѣчно прилага при своята работа. Въ часъ по пѣние изискванията по отношение личността на учителя сж най-голѣми и най-много-странни. Наистина, човѣкъ да бжде или да се стреми да бжде личностъ е необходимо качество за повечето професии, а особено за тия, които сж съ досегъ съ духовното възрастване на човѣка. Учителевата личностъ, обаче, трѣбва да бжде по възможностъ цѣлостно оформена, за да внушава и да се налага чрезъ обединяване духовнитѣ сили и качества на своята натура, да се изразява само чрезъ творчество, да преследва чрезъ действията си свѣрхлични цели и да се възмогва до свѣрхиндивидуалнитѣ проблеми на миналия и на съвременния културенъ животъ. Това обуславя и духовната свобода на личността.

Ако така оформената учителева личностъ е една необходимостъ за всеобщия образователенъ и възпитателенъ процесъ, то тя трѣбва да се разгъне въ най-голѣма широта при музикалното обучение. Защото, както изтъкнахме, тукъ се преследва не само добиването на конкретни познания и технически похвати, но се подхранватъ и ония скрити подбуди, които развиватъ и уякчаватъ духовно-творческитѣ сили, създаватъ стремежъ къмъ красивото и възвишеното и откриватъ пътища за приобщаване къмъ националнитѣ и общочовѣшки културни достояния. Въ часъ по пѣние учителятъ трѣбва да бжде „истински човѣкъ“, простодушенъ и вдъхновенъ, искренъ и възторженъ, духовно чистъ и силенъ за да бжде здраво упование на своитѣ възпитаници.

КНИЖНИНА

1. „Училище на творчество (какъ да използваме най-разумно учебното време и детските сили) отъ Йорданъ Стояновъ, ръководител на опитно отдѣление. Бившъ училищенъ инспекторъ и образцовъ учителъ.

Въ книгата е изложенъ единъ опитъ да се създадатъ най-благоприятни условия на ученика за да развие, до възможната най-висша степенъ, вложенитѣ у него сили, които да бждатъ насочени въ услуга на обществото. Опитътъ е правенъ отъ автора при най-различни условия: седемъ години съ 4 слѣти отдѣления; въ образцово училище и седемъ години въ София.

Днесъ съществува една единствена форма на преподаване — чрезъ лекцията, като се мисли, че тя се отразява за едно и също време съ еднаква сила върху всѣки ученикъ. Вѣрно ли е това? Никое отдѣление не е съставено отъ еднакви по способностъ ученици. Въ всѣко отдѣление можемъ да разграничимъ най-малко три групи ученици: добри, подъ добритѣ и надъ добритѣ. Обикновено, учителътъ пригажда лекцията си и бързината на говора къмъ една отъ тия групи — най-често къмъ добритѣ. Какво правятъ презъ това време слабитѣ ученици, които изоставятъ надире? А силнитѣ, които вече знаятъ това, което се преподава, или го научаватъ въ часа по-бързо отъ другитѣ? Освенъ това, като започваме лекцията съ едно число ученици, дали я свършваме съ сѣщия брой? Не изоставятъ ли, презъ време на преподаването, много ученици, за да свършимъ лекцията съ незначителенъ брой? Интелигентността на ученицитѣ не е еднаква. Следователно, образователнитѣ имъ нужди не могатъ да бждатъ задоволени само чрезъ лекцията. Въ книгата сж посочени и най-подробно обяснени съ примѣрни уроци, нови форми на урока, чрезъ които преподаването се пригажда къмъ нуждитѣ на всѣки ученикъ. Чрезъ тия нови начини, обучението върви по-леко и по-резултатно. Отсъстващитѣ и слабитѣ ученици намиратъ благоприятна за себе си образователна срѣда. Чрезъ новитѣ форми на урока се прави пълна и много сполучлива индивидуализация на обучението, като въ сѣщото време се осществява тѣй желанното вътрешно единство на отдѣлението. Посоченъ е най-разуменъ начинъ на водене слѣти отдѣления (самъ авторътъ е билъ седемъ години учителъ на четири слѣти отдѣления!), чрезъ който и това обучение става леко, резултатно и напълно естествено. Въ досегашната практика и теория е предлаганъ на обсъждане само въпросътъ за преподаването. За него се предлагатъ и прилагатъ най-разнообразни методи. Въпросътъ за изпитването днесъ е почти изоставенъ. То се извършва така, както и преди 50 години, т. е. ученикътъ излиза, говори, а учителътъ слуша и оценява. Благоприятна ли е тая обстановка за ученицитѣ? не ги ли смущава? Какъ действува на слабитѣ, на стѣснителнитѣ? Направете анкета и ще установите, че даже най-силнитѣ ученици сж много смутени презъ първитѣ минути на сегашното изпитване. Какво оценяваме днесъ? Само запаметенитѣ знания. Правимъ ли цѣлостна оценка на ученика? Не. Въ книгата сж посочени нови форми на

изпитване, които позволяват на ученика да разгърне всичките си сили и постижения и които форми сж строго разграничени съобразно характера и силата на ученика. Във част ние успяваме да изпитаме 4—5 ученика. Другитъ „слушатъ“. Не е ли това неразумно пилѣне на учебно време? Чрезъ предложенитъ нови форми на преподаване и изпитване се прави грамадна икономия на време, което се използва за усвояване на урока отъ всички ученици. По тоя начинъ намалява и нуждата отъ домашни упражнения. Въ настоящата книга сж изложени и изяснени всички условия свързани съ творческото проявление на ученика и неговото овладяване и ръководене. Всички досегашни ръководства предлагатъ единъ или другъ начинъ на водене обучение чрезъ лекцията. Настоящото ръководство предлага нови форми на обучение — вѣнъ отъ лекцията, която не се отрича, а само се ограничава до степенъ на разумна употреба. Ето защо, тази книга не отрича останалитъ, а само ги допълня.

Книгата съдържа две части. Въ първата частъ е изложено горното. Втората частъ е практическа. Въ нея подробно е изложенъ новъ методъ за овладяване на езика — устенъ и писменъ. Както въ първата частъ така и въ втората всичко е съвсемъ ново, оригинално и построено върху активното участие на ученика. Този методъ е съвсемъ новъ, и толкова пълненъ и психологически обоснованъ, та смѣло може да се каже, че г. Йорд. Стояновъ отговаря и по тоя въпросъ (за овладяване на езика) най-добре на нуждитъ на ученика, обучението и на централната училищна властъ.

Поради това, че въ книгата сж изложени най-подробни съвсемъ нови форми на преподаване, изпитване и усвояване езика — устенъ и писменъ, при които е осигурено дейното участие на ученика, тя е много ценно помагало за всѣки учителъ.

Тя е отъ грамадна полза и за явяващитъ се на конкурсенъ изпитъ. Препоръчвамъ я най-горещо на всички, които уважаватъ детето, ратуватъ за активно обучение и се стремятъ да не откъснатъ детето отъ личния му и заобикалящъ го животъ.

Книгата струва 80 лв. Адресъ: Йорданъ Стояновъ, ул. „Ад-Хитлеръ“, 43. София. Чекова смѣтка 64-60.

П. Пенковъ

2. „Методика на обучението по практическа геометрия и формознание“ отъ К. П. Домусчиевъ. София, книгоизд. „Факелъ“ ул. „Царица Йоанна“ 1. Цена 40 лв.

Г-нъ К. П. Домусчиевъ е добре известенъ на нашето учителство. Въ настоящето ръководство той е далъ известни теоретични упътвания и най-подробни указания за развитието на всѣки урокъ. Книгата ще освободи учителя отъ излишно лутане. Ние я препоръчваме.

3. „Практиката ми въ детската градина“. Отъ Милка Периклиева. София, книгоизд. „Хемусъ“, ул. „Солунъ“ 2. Цена 100 лв.

Тази книга е единственото пълно и добре обосновано ръководство за учителкитъ въ детскитъ градини. Г-ца Периклиева е из-

ложила най-новото въ теория и практика и най-ценното въ педагогическия свѣтъ. Книгата е отлично ръководство и за учителитѣ на първо отдѣление, защото стремешътъ на съвременната педагогия е да даде на това отдѣление (първо) учебна организация като тази въ детскитѣ градини. Книгата е незамѣнимо ръководство за учителскитѣ въ детскитѣ градини и за първоначалнитѣ учители.

4. „Материали по предметно учение“ отъ Георги Каравановъ. София, ул. „Луи Леже“ 10, чек. см. 5906, цена 50 лв.

Г-нъ Каравановъ е секретаръ на писателския съюзъ. Това е достатъчна гаранция за художествената стойност на книгата. Материалътъ е подреденъ поотдѣлно за първо и второ отдѣление и на месеци, предвиденъ като допълнителенъ художественъ материалъ (стихове и разкази) за всѣка учебна единица, понеже авторътъ се е ръководилъ отъ програмата при съставяне на сборника. Много ценно въ тая книга, между другото, е и това, че съдържа по-новъ и по-малко известенъ на учителството художественъ материалъ. Препоръчваме я.

5. „Пѣснопойка за малкитѣ“ и „Народни пѣсни“ отъ Петъръ Бояджиевъ, София, ул. „Проф. Каснеръ“ 6. Чек. см. 6658. Първата книжка струва 25 лв., а втората — 20 лв.

Г-нъ П. Бояджиевъ се е наложилъ вече на нашето учителство. Дветѣ книжки сж цененъ приносъ къмъ нашата школска пѣсенъ. „Пѣснопойка“ може да се въведе като учебно помагало за ученицитѣ отъ четвърто отдѣление. И дветѣ книжки не трѣбва да липсватъ отъ училищнитѣ библиотеки.

6. Проф. Дим. Кацаровъ: „Нравствено развитие и нравствено образование“. Издание на университета.

7. Проф. Дюркеймъ: „Нравствено възпитание“ цена 75 лв. Доставя Цвѣтко Петковъ, ул. „Дебъръ“ 36.

8. Григоръ Пенчевъ: „Авторитетътъ на учителя“. Цена 30 лв. Доставя авторътъ — Казанлъкъ.

9. Хр. Киселовъ: „Самоубийствата като обществено бедствие“. Цена 40 лв. Доставя авторътъ, ул. „Ц.Иоанна, 37. София.

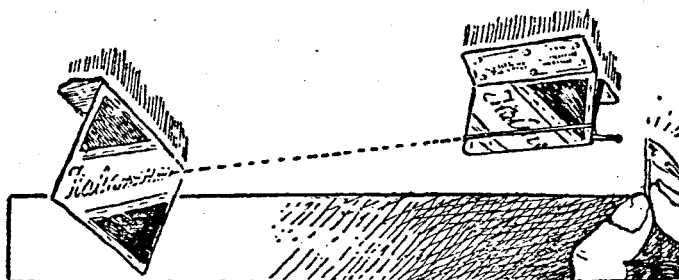
Нашиятъ сътрудникъ П. Д. Тимневски, срѣд. директоръ и пунктвъ учителъ въ с. Студена, Софийско, отговаря на всички училищни административни въпроси на абонатитѣ на списанието, срещу пощенскитѣ разноски.

Защищава дисциплинарни дѣла предъ областната и висша дисциплинарна комисия. При запитване посочвайте абонаментния номеръ на списанието.

Едно оржие отъ кибритена кутийка.

Вземете горната част на една кибритена кутийка и я сгънете както е посочено на фиг. № 1. Въ горната гънка сложете една кибритена клечка, после, около нея, сложете едно ластиче, което да бжде много близу до главичката на клечката. На близко разстояние сложете целта (единъ предметъ) и се прицелете добре — целта ви трѣбва да бжде на една линия съ ластичето. Запалете клечката и следъ малко време ще се получи истрелътъ.

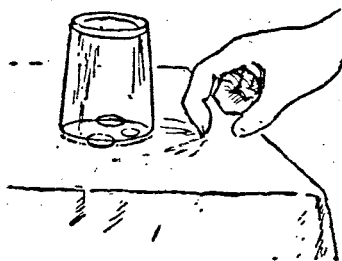
Пламъкътъ на фосфора за кжсо време изгаря единия край на ластичето. Тогава, освобождавайки си двата края, тѣ се одръпватъ въ обратна посока и удрятъ желаната целъ. За да се прицелватъ добре, трѣбва напрежението на ластичето да бжде еднакво въ двата края.

Фиг. 1.

Монетата, която се движи.

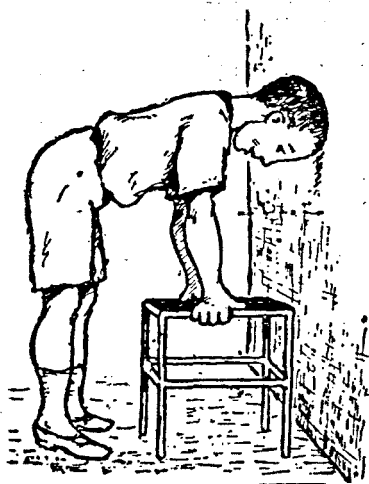
Обърнете една чаша върху две монети отъ по два лева. Между тѣхъ поставете една монета отъ единъ левъ. За монетата отъ единъ левъ ще бжде невъзможно да се извади безъ да се махне чашата. Вие ще можете да накарате монетата да се движи и да мине подъ отвора, който е останалъ между чашата и масата, викайки я съ прѣста си, като дърпате полека покривката както е показано на фиг. 2.

Фиг. 2.

Столчето, което измамва

Отдръпнете се на 50 сантиметра отъ една стена, наведете се и допрете глава до стената съ помощта на едно столче, както е посочено на фиг. 3. Вдигнете тогава столчето отъ пода и се опитайте да се изправите. Не ще можете. За да излѣзе опитътъ сполучливъ, трѣбва краката ви да бждатъ прави. Следъ това, пакъ съ помощта на столчето, ще можете да се изправите, като се подпрете на него. Но безъ столчето не може.

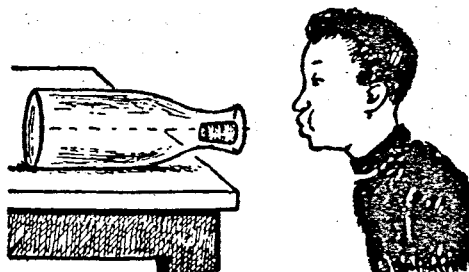

Фиг. 3.

Тапа, която не може да се вкара.

Само съ духане искаме да вкараме въ едно шише една тапа съ диаметъръ по-малкъ отъ този на гърлото на шишето. Кой ще се захване съ такова лесно нѣщо? Но ще бждете много учудени когато установите, че като духате силно или полека, не ще можете да вкарате тапата. Дори виждате, че отъ първото духане тапата вмѣсто да влѣзе въ шишето, излиза вънъ отъ него. Шишето трѣбва винаги да бжде сухо, за да не може влагата да прѣчи на тапата да влѣзе. Защо тапата излиза вънъ, когато се духа само силно върху нея? Ето: съ нашето духане е влѣзло въ шишето едно количество въздухъ, който се смѣсва съ другия въ шишето, произвежда се по-голѣмъ натискъ и този натискъ става причина тапата да излѣзе извънъ шишето. Вие можете да вкарате тапата въ шишето като духате въ гърлото на шишето, кждето е тапата и веднага долепите устата си до от-

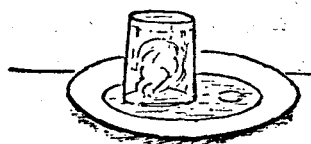
вора на шишето. Едва сте си махнали устата отъ отбора, външният въздухъ напирва и вкарва тапата въ шишето.

Фиг. 4.

Можете ли извади една монета отъ чиния съ вода безъ да си измокрите ржката?

Сипете малко вода въ една чиния; поставете следъ това едно кжсче тапа (коркъ), върху която запалете малка хартийка. На близко разстояние отъ кжсчето тапа сложете една монета отъ два лева. Преди да е изгорѣла хартийката, захлупете тапата съ една чаша. Ще видите, че водата отъ чинията навлиза въ чашата. Изгарянето на хартийката е произвело топлина. Отъ нея се е разширилъ въздухътъ, който се е намиралъ въ чашата. Частъ отъ въздухътъ е излѣзълъ отъ чашата. Следъ като е изгорѣла хартията, въздухътъ се изстудява. Така се намалява обемътъ му и останалото празно пространство се изпълва съ вода. За да можете да вземете монетата безъ да си измокрите прѣститѣ, тя трѣбва да бѣде близко до чашата, както е посочено на фиг. 5.

Фиг. 5.

Отъ италиански: Люб. Цв. Петковъ.

4. Психология и педагогика на възпитаниците от детската градина, първоначалното училище и прогимназията.

5. Веществените условия и основното училище.

6. Психология, подготовка, условия, общественото положение и работата на учителя от трите училищни степени на основното училище.

7. Училищното настоятелство като условие за успеха на основното училище.

8. Родители и основно училище.

9. Педагогическата теория и практиката в основното училище в светлината на съвременната психология и педагогика.

10. От практиката през теорията към живата образователна работа.

11. Училищното законодателство и администрация.

12. Въпроси и отговори.

13. Във всяка книжка списанието ще отделя по няколко страници и за **волнонаемните учители**, които се нуждаят от по-специални упътвания. За тях ще бъде застъпена и по-подходяща и по-обилна практика.

По случай своята двадесетгодишнина, чрез специални извадки, списанието ще изнася на своите нови читатели по-характерното изъ своя дълъг животъ.

Въ хубаво, спретнато издание излизатъ за пръвъ пътъ

СЪБРАНИ ТВОРЕНИЯ НА ФАНИ ПОПОВА-МУТАФОВА

— най-хубавите страници, написани отъ български писателъ за събития изъ историята на нашия народъ.

Петъ тома — 1500 страници.

1. Легенди — исторически разкази
2. Велики сѣнки — разкази отъ борбите на нашия народъ за свободата
3. Разкази, томъ първи
4. На кръстопътъ — повестъ
5. Солунскиятъ чудотворецъ — голѣмъ исторически романъ.

Абонаментъ — 150 лв. Изящно подвързани — 250 лв.

Търсятъ се настоятели.

Искайте покани!

Суми изпращайте по чекова сметка № 980 на издателство Иванъ Коюмджиевъ, бул. Царица Йоанна 15, София.

Абонати записватъ и всички книжари въ страната.

До Г

Въ

ОКОЛИЯ

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО ПЕДАГОГИЧЕСКО СПИСАНИЕ ЗА ОСНОВНИ УЧИТЕЛИ
ГОДИНА XX — 1941—1942

Въпреки общото посъкпване, абонаментът си остава 80 лева. На настоятели, които запишат най-малко 3 абоната, се прави 20% отстъпъ. За стажанти, студенти, ученици и курсисти отъ педагогическитъ институти списанието се отстъпва по 60 лева, безъ друга отстъпка.

На платилитъ веднага или на-късно до 1 януарий 1942 год. ще се даде безплатна премия „Методика на обучението по природознание“, практическо ръководство за основни учители отъ К. П. Домусчиевъ, което отдълно струва 30 лв.

Обърнете внимание, списанието има новъ адресъ и нова чекова смѣтка 44-57.

Суми и поръчки изпращайте на адресъ: сп. „Педагогическа практика“, ул. Райко Жинзифовъ 9. София VI.

Пощенска чекова смѣтка № 44-57.

Ръкописитъ изпращайте на адресъ: Цвѣтко Петковъ, ул. Дебъръ № 36 — София.

Уредникъ на списанието: **ЙОРДАНЪ СТОЯНОВЪ**

Тази книжка на Педагогическа практика изпращае на всички стари абонати, адреситъ на които имаме, и на нѣкои нови адреси. Всички които желаятъ да получаватъ списанието да съобщатъ въ редакцията само адреса си, и списанието ще имъ се изпраща редовно, като за абонамента ще получаватъ квитанция по пощата.

Умоляватъ се всички, които сж получили тази книжка, и не искатъ да бждатъ абонати, да я върнатъ веднага въ редакцията. Да не я задържатъ, за да ни причиняватъ непредвидени загуби, въ днешното време, когато издаването на списание е почти подвигъ.

Абонаментътъ пращайте по чекова смѣтка № 4457.

Списанието се издържа само отъ абонамента си, затова издължавайте го редовно.